

SOVON NIEUWS

4

23e jaargang
december 2010

Zeldzame broedvogels 2010: verliezers na witte winter en een mooie variatie aan roofvogels.

Met de dichtstbijzijnde broedgebieden op IJsland en Groenland moeten **IJsduikers** een flinke inspanning verrichten om bij ons op bezoek te komen. Gelukkig zijn ze hier niet te beroerd voor en zijn er jaarlijks tot enkele tientallen te bewonderen.

De Wespendif is een buitengewoon lastig te inventariseren broedvogel waarvan vermoed wordt dat hij een grote actieradius rondom zijn nestplaats bestrijkt. Daar is echter vrijwel niets over bekend, redenen te over om het ruimtegebruik nader te onderzoeken.

Iedere herfst heeft wel wat moois in petto voor de **trekteller**. In sommige najaars is het echter drukker dan in andere en lijkt het niet op te kunnen met de bijzondere fenomenen. Zo'n najaar was dat van 2010, waarin verschillende soorten opvallend vroeg én/of massaal bleken door te trekken.

Vanaf september werden de honderden vogelaars die op vaste telposten trekvogels tellen aangenaam verrast door een onvervalste gaaieninvasie.

MUS blijft groeien. In 2010 konden we bijna 170 nieuwe tellers in het Meetnet Urbane Soorten verwelkomen, waaronder 80% voor SOVON nieuwe tellers, waarvan bijna 50% vrouw is.

Verder in dit nummer:

- In de klei met Jan van Dijk over een opportunist in de lasso
- Vroege start ganzenseizoen?
- Tuinvogels tellen gaat door in 2011
- Kennismakingsavond SOVON: het hoe en het waarom van vogelmonitoring

SOVON-Nieuws

Nieuwsbrief van SOVON Vogelonderzoek Nederland.

SOVON-Nieuws publiceert over SOVON-vogeltellingen, over de vereniging, en over andere zaken betreffende vogels in Nederland.

Redactie

John van Betteray, Fred Hustings
Kees Koffijberg, Ruud Foppen
& Peter Eekelder (illustraties).

Overname van artikelen of illustraties alleen in overleg.

SOVON-Nieuws wordt gedrukt op chloorvrij papier. ISSN 1383-0635.

Lidmaatschap

Contributie: minimaal € 12,-.

SOVON-leden ontvangen vier maal per jaar SOVON-Nieuws en korting op SOVON-uitgaven en het abonnement op Limosa (pluslidmaatschap € 27,50).

Ledenadministratie Jeroen van Zuyleen, zie bureau-adres SOVON.

Bestuur

Voorzitter: Louis Dolmans

Secretaris: Guus Durville, per adres SOVON.

Penningmeester: Dennis Meeuwissen

Overige bestuursleden:

Frank Berendse, Adrie Hottinga

E-mail: bestuur@sovon.nl

Bureau

Adres SOVON, Toernooiveld 1,
6525 ED Nijmegen.

Tel: 024 - 7 410 410

E-mail: info@sovon.nl

Homepage: www.sovon.nl

Giro: 2905988, Rabo: 10.51.17.056.

Ledenraad

Kijk op www.sovon.nl onder sovon-
vereniging voor uw ledenraadsleden.

E-mail: ledenraad@sovon.nl

Directeur Frank Saris

Communicatie Carolyn Vermanen

Monitoring en Inventarisaties Rob Vogel

Onderzoek en Advies Ruud Foppen

Doelstelling

SOVON Vogelonderzoek Nederland stelt zich ten doel het coördineren, stimuleren en publiceren van ornithologisch veldonderzoek ten behoeve van natuurbescherming, beleid en wetenschap.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door het organiseren van grootschalige projecten waarin wordt samengewerkt tussen vrijwilligers, stafmedewerkers en andere instellingen.

De meetnetten voor Broed- en Watervogels zijn onderdeel van het Netwerk Ecologische Monitoring, uitgevoerd i.s.m. CBS en provincies en gefinancierd door het Ministerie van LNV en Rijkswaterstaat.

Lay-out: van Groot tot Klein
Druk: van Mameren Repro b.v.

Foto's omslag:

Pestvogel (Arie Ouwerkerk)

Jan van Dijk (Rob Buiten)

Onverstoorbaar verder?

Het is geen nieuws: het nieuwe kabinet heeft niets met natuur.

Natuur en cultuur zijn weer terug waar het ooit begon: afhankelijk van particulier initiatief, van de inzet van rijke fondsen en van grootgrondbezitters. Zo is de natuurbescherming natuurlijk ook ooit begonnen en zij was hierin toen best succesvol. Misschien wordt dit wel weer het model om deze winter door te komen?

Ons werk kan gelukkig, los van dit soort politiek gekrakeel, gewoon blijven doorgaan, dankzij de voortdurende inzet van vele duizenden vrijwilligers. Die laten zich niet door een toevallige politiek onwelgevallige wind van hun paadje blazen. Wat ook gewoon doorgaat is de wetenschap hieromheen.

Een van de redenen voor onze verhuizing naar de campus van de Radboud Universiteit was vooral, naast het simpele feit dat we gewoon meer werkruimte nodig hadden, dat we richting wetenschap onze ankers wilden slaan. Wij dachten daar na verloop van tijd mee te kunnen liften. Het goede nieuws is dat dit allemaal sneller lijkt te gaan gebeuren dan eerder door ons gedacht. Naar buiten uit zich dat in ieder geval in het afronden van promoties van medewerkers, waarvan de eerste al op www.sovob.nl is langsgekomen. Het is in de academische wereld niet gebruikelijk om nog niet-afgeronde promoties te noemen, maar zeker is dat die er aan zitten te komen.

We zien bovendien vanuit de academische wereld steeds meer belangstelling voor de door ons opgebouwde databestanden en wetenschappelijke vragen hieromheen. Onze data zijn dus steeds vaker uitgangspunt van analyses door studenten. Door hen vertrouwd te maken met dit materiaal en daarbij horende achtergronden, worden in feite onze toekomstige vrijwilligers en medewerkers opgeleid. Hierbij helpt dat we, samen met de andere PGO's en de Universiteit van Amsterdam, erin zijn geslaagd om al die verschillende bestanden bij elkaar te brengen in de Nationale Databank Flora en Fauna, in het kader van de samenwerking met de Gegevensautoriteit Natuur. Samen met de medewerkers van Waarneming.nl, gaan we binnenkort bovendien nu ook meer eenheid brengen in de invoer- en gebruiksmogelijkheden van de diverse portalen, iets waar u dus direct baat bij zult kunnen hebben.

Wij hopen dat u ook in 2011 net zo onverstoort zult blijven als wij proberen te zijn!

Frank Saris

Agenda

Januari

- (8) Slaapplaatstelling Bruine en Blauwe Kiekendief**
- (15) Midwintertelling, watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling, Slaapplaatstelling Halsbandparkieten**
- (22) integrale Waddentelling, Slaapplaatstelling ganzen, zwanen, Aalscholver**
- (22-23) Klapekstertelling, Tuinvogeltelling SOVON & Vogelbescherming**

Februari

- (5) Slaapplaatstelling Bruine en Blauwe Kiekendief**
- (12) Watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling**
- (19) Slaapplaatstelling Grote Zilverreiger & Wulp, ganzen- en zwanentelling Wadden**

Maart

- (1) Geen broedvogelformulieren ontvangen? Neem contact met SOVON op.**
- (12) Watervogeltelling monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling**
- (19) ganzen- en zwanentelling Wadden, Slaapplaatstelling Aalscholver, Grutto, Scholekster, Kemphaan**

April

- (9) telling Brand- & Rotgans, Slaapplaatstelling Grutto, Scholekster, Kemphaan**
- (16) Watervogeltelling monitoringgebieden**

Zeldzame broedvogels 2010: verliezers na witte winter en een mooie variatie aan roofvogels

Zeearendnest Lauwersmeer 2010.
Foto: Peter de Boer

Eind oktober kwamen traditiegetrouw de districtskoördinatoren van het Landelijk Soortonderzoek Broedvogels (LSB) bij elkaar, dit keer bij het Lauwersmeer. Hieronder een greep uit de broedvogelnieuwtjes, aangevuld met informatie van internet en uit tijdschriften zoals Dutch Birding. Een deel van de vermelde gevallen is niet (nog) geverifieerd en het overzicht is zeker onvolledig. In het broedvogelrapport zal te zijner tijd alles na te lezen zijn.

Zeer zeldzame broedvogels op herhaling

Voor het derde jaar op rij nestelden *Grote Aalscholvers* op de grond in een aalscholverkolonie op de Roggenplaat bij Neeltje Jans Zl. In 2008 en 2009 ging het om een broedende adult resp. tenminste twee zuivere paren, in 2010 om minimaal vijf paren. Een (gemengd) broedgeval in het binnenland van Nedersachsen Dld in 2010 (nest met jongen) geeft aan dat ook tellers in het binnenland attent moeten zijn.

Op de sinds 2005 bezette broedplaats in ZW-Drenthe waren opnieuw *Wilde Zwanen* aanwezig, maar tot grote verrassing bleek het een nieuw paar. Het nieuwe vrouwtje, een geel-gekleurd jong uit 2007, was gepaard met een ongeringd mannetje terwijl het 'oude' paar verdwenen was. Van de drie kuikens werd geen enkel vliegvlug.

De *Witoogend* is een zeer onregelmatige broedvogel. Na een vrouwtje met zes jongen in 1989 (Strabrechtse Heide NB) duurde het tot 2009 voor er weer jongen in ons land gezien werden, zelfs op twee plekken (Nieuwkoop ZH en Drontermeer). In 2010 was het opnieuw raak in de Randmeren, waar op 26 juni een vrouwtje werd waargenomen met een pul van minder dan twee weken!

Het succesvolle broedgeval van *Zwarte Wouwen* bij Maastricht Lb kreeg een fraai vervolg. Dicht bij de plek waar op 16 juli 2009 twee jongen werden geringd, vond op 1 juli 2010 hetzelfde plaats met één jong dat later uitvloog. Broedpogingen leverden tot 2009 alleen in 1996 een uitvliegend jong op (Bussloo Gl), en nooit eerder was een locatie twee achtereenvolgende jaren bezet. Misschien kunnen de bloeiende Franse (minstens 20.000 paren rond de eeuwwisseling) en Duitse populaties (minimaal 2700) ervoor zorgen dat de soort bij ons een vaste broedvogel wordt.

In een bosje in de Achterhoek broedde een paartje *Rode Wouwen*. Onder het nest werd een dode jonge vogel aangetroffen. De vorige broedgevallen in ons land waren in 2008 (één vliegvlug jong, ZO-Groningen), mogelijk 1998 (matige documentatie) en 1988.

De *Zeearend* zette een tweede en gelijk ook derde stap in de verovering van ons land. Behalve in de sinds 2006 bezette Oost-

vaardersplassen (één uitgevlogen jong) vonden twee (mislukte) broedpogingen elders plaats. In het Lauwersmeer werd gebroed op een al in 2009 gebouwd nest. De drie eieren (waarvan zeker één met embryo) kwamen niet uit. Het broedgeval in het Zwarte Meer (broedende vogels op nest, geen eieren gezien) was eveneens niet succesvol, waarschijnlijk doordat het nest tijdens een storm grotendeels uit de boom waaide. Buitenlandse ontwikkelingen geven goede hoop op een verdere toename: Denemarken (1996 1 paar; 2008 22), Nedersachsen Dld (1990 0; 2008 22) en Schleswig-Holstein Dld (1990 7; 2009 63).

Voor het tiende jaar op rij broedden er weer *Kraanvogels* in het Fochteloërveen. Van de vier paren gingen drie over tot broeden. Een tweetal *Kraanvogels* toonde interesse het Korenburgerveen Gl, maar broeden werd niet aangetoond.

Na de *Ruigpootuilen*-successen van 2008 (eerste twee broedgevallen sinds 1971) en 2009 (zeker vijf territoriale mannetjes, waarvan twee gepaard, één uitgevlogen jong) werd ook in 2010 weer een groot aantal bossen in Oost-Nederland onderzocht door de Werkgroep Ruigpootuilen. Dit keer bleef de teller steken bij drie ongepaarde territoriale mannetjes op de Hondsrug.

Op liefst drie plaatsen kwamen *Bijeneters* succesvol tot broeden. In de gemeente Staphorst zorgden 2-3 paren voor de eerste broedgevallen in Overijssel en een onbekend aantal uitgevlogen jongen. In Limburg werd een tweetal nesten gegraven in het Roerdal (zeker 7 uitgevlogen jongen) en één in de gemeente Echt-Susteren. We moeten terug tot 1964 voor het laatste Limburgse broedgeval (tevens het eerste voor Nederland) en voor zover bekend werd er nooit eerder in ons land op drie plaatsen tegelijkertijd gebroed.

Opvallend is de melding van een *Noordse Kauw* (*Corvus monedula monedula*) die samen met een 'gewone' *Kauw* in maart een nest bouwde in een schoorsteen in Nijmegen. Latere voedselvluchten maken een broedgeval aannemelijk. Frappant is dat rond de eeuwwisseling enkele jaren lang een Noordse *Kauw* broedde in de nabijgelegen Botanische Tuin.

Dankzij de inspanningen van enkele tellers wordt steeds duidelijker hoeveel *Huiskraaien* er in Hoek van Holland broeden. In 2010 werden zes nestindicerende paartjes opgespoord.

De *Orpheusspotvogel* deed na 2009 (6 territoria waarbij een zeker broedgeval van een gemengd paar met Spotvogel) een stapje terug (waarschijnlijk 2 territoria).

Winnaars

Voor de *Middelste Bonte Specht* gaat 2010 de boeken in als een superjaar. In Limburg ging het om tenminste 104 territoria (het beste jaar tot nu toe was 2006 met 72), in Twente werden er minimaal 84 geteld (maximum was 54 in 2009), in de Achterhoek ongeveer 18 en in Noord-Brabant zeker 6. Dat de soort zich verder verspreidt, blijkt bijvoorbeeld uit meldingen bij Maartensdijk Ut (eerste territorium in Utrecht sinds 1997), langs de zuidrand van de Veluwe (eenmalige waarnemingen in maart in Sonsbeek, Arnhem en nabij Velp), op de Noord-Veluwe (eenmalig in maart), nabij Gorssel Gl (paartje met nestholte), in Midden-Overijssel en in het najaar in Drenthe en zelfs op Ameland (ontdekt door een groep Limburgse vogelaars). Nu al is duidelijk dat voor het eerst de grens van de 200 territoria doorbroken is. En dan te bedenken dat de soort begin jaren negentig nog een onregelmatige gast in ons land was.

De *Grauwe Klauwier* zette in Limburg een stevig record neer met in totaal 50 territoria. Tien jaar geleden broedde er jaarlijks maar een handvol in deze provincie. Naast het bolwerk in Heuvelland leverde het Peelgebied tenminste 7 paren op, waarvan een groot deel succesvol. In het oosten van Noord-Brabant betekenden vier territoria dat de soort zich ook in deze provincie (eindelijk) hervestigt. In Drenthe is het inmiddels bijna ondoenlijk geworden om de gehele provincie te inventariseren (schatting 200 territoria).

Twee koude winters

De winter van 2009/10 was de koudste in 14 jaar, al ontbrak een echte koudegolf. Opvallend was vooral het sneeuwdek, dat gemiddeld over het land 42 dagen bleef liggen (normaal 13), lokaal in het noordoosten zelfs 55 dagen. Zo veel sneeuw was sinds de winter van 1978/79 niet meer voorgekomen. Ook de winter van 2008/09 was al relatief koud.

Kleine Zilverreigers kregen voor het tweede jaar op rij een flinke 'wintertik' en opnieuw werden er veel dode 'Kleine Zilvers' gevonden. Waarschijnlijk broedden er in 2010 'slechts' 30-45 paren in ons land, een ader-

lating ten opzichte van 2009 (100-120 paren) en het topjaar 2008 (165-185). Illustratief is de afname in de grootste kolonies van het land in het Quackjeswater ZH (2008-10 resp. 75, 33 en 15), de Braakman ZI (resp. 25-30, 15 en 3-5) en De Maire bij Oosterland ZI (resp. 30, 18 en 1). Enigszins verrassend deed de kolonie *Grote Zilverreigers* in de Oostvaardersplassen het juist heel goed. De 154 paren tijdens de telling door Rijkswaterstaat, een nooit eerder gehaald aantal (hoogste was 143 in 2006), betekenden dat de inzinking van 2007-09 helemaal overwonnen is.

Grote Gele Kwikstaart en *IJsvogel* leden opnieuw onder het winterse weer, dat voor beide soorten resulteerde in een halvering in de Achterhoek. In Noord-Holland bedroeg de afname bij de IJsvogel rond 30% (na een afname van 55% een jaar eerder) en in Noord-Limburg rond 50%, terwijl de verliezen lijken mee te vallen in de Biesbosch (ca. 30 paren) en Twente (75% afname na winter 2008/09). De Biesbosch ontwikkelde zich tussen 2007 (7 territoria) en 2009 (53) als hét kerngebied van de *Cetti's Zanger*. Het jaar 2010 slaat echt alle records met zo'n 250 territoria! Heel opmerkelijk voor een soort met een zuidelijke herkomst, die vrijwel uit ons land verdween na eerdere koude en sneeuwrijke winters als die van 1978/79 en midden jaren tachtig. In Zeeuws-Vlaanderen waren minimaal 16 territoria aanwezig en ook in de noordelijke Delta en het aangrenzende deel van Zuid-Holland werden diverse zangposten gemeld. Buiten deze gebieden blijft de soort nog schaars.

De *Graszanger* is als broedvogel vrijwel beperkt tot Zeeland. Na de winter van 2008/2009 was de populatie niet merkbaar aangetast (2009: meer dan 60 territoria in Zeeland en 3 daarbuiten), maar in 2010 bleek dit wel anders. Gebieden waar een jaar eerder meerdere territoria dicht bij elkaar lagen, zoals in het havengebied van Vlissingen, waren geheel verlaten. Territoria werden voorlopig alleen gemeld uit Saeftinghe (aantal nog onbekend), de Braakman (3), Goes (1) en buiten Zeeland bij Lexmond ZH en Etten-Leur NB.

In de gevarenzone

Op de Sallandse Heuvelrug werden door Staatsbosbeheer en Natuurmonumenten slechts 7 *Korhanen* (en 12 hennen) geteld, een nieuw dieptepunt (was 8 hanen in 2002). Het is wel erg snel gegaan vanaf 2006 (resp. 23, 15, 12, 12 en nu dus 7). Korhoen-uitzetprojecten op de Veluwe en in de Regte Heide NB leveren vooralsnog geen broedpopulaties op. De laatste jaren waren succesvolle broedgevallen van de *Blauwe Kiekendief* vrijwel

Noordse Kauw met krop
vol met voer Nijmegen,
28 mei 2010 voor Mourik.
Foto: Harvey van Diek

Jonge Oeverlopers 4-6 dagen oud,
30 mei 2010, Lingewal te Huisssen.
Foto Frank Majoor.

geheel voorbehouden aan de Waddeneilanden. In 2010 werden onverwachts nesten met 2 resp. 4 jongen gevonden op de uitgestrekte tarweakkers van Oost-Groningen, met elders in het gebied nog een derde, mislukte broedpoging.

Er zijn op dit moment slechts 8 territoriale *Draaihalzen* bekend: ZW-Drenthe (2), Twente (2), Veluwe (2), Utrecht (1) en Noord-Brabant (1).

De *Kuifleeuwerik* houdt met moeite stand. In Limburg ging het dit jaar om nog slechts één, niet succesvol, paartje bij Venlo waarvan één vogel een opvallende donkere kop heeft. In Noord-Brabant waren in ieder geval nog vogels aanwezig in Eindhoven (paar en solitaire vogel), 's-Hertogenbosch (paar) en Tilburg (drie vogels bij elkaar waarvan één zingend). Een af en toe zingende vogel in februari-maart bij 's-Gravenzande ZH verdween net voor de datumgrens.

Een integrale kartering van het zuidoostelijk Heuvelland door Provincie Limburg leverde slechts 11 territoria *Kramsvogel* en 5 territoria *Europese Kanarie* op in dit voormalige bolwerk. Dit geeft aan dat deze soorten eveneens in de gevarenzone zitten.

Bijeneter jong uit nest gevallen maar is na terugplaatsing gewoon uitgevlogen, Limburg 5 aug 2010.
Foto: Harvey van Diek

Een territoriaal paartje *Grauwe Gorzen* was in juni enkele weken aanwezig in de uiterwaarden van de Waal. In Zuid-Limburg was in ieder geval bij Sibbe een zingende vogel aanwezig, waarmee de soort zijn status als 'broedvogel' in ons land nog steeds nipt kan vasthouden (2007-09 resp. 2, 2 en 3 territoria).

Regionaal nieuws

Broedende *Roodhalsfuten* zijn meestal voorbehouden aan Drenthe. In 2010 broedde een paartje in de Westerbroekstermadepolder Gr, een primeur voor de provincie. Het nest met eieren leverde geen jongen op. Meldingen van *Smienten* hebben vaak betrekking op overzomerende paren. Zekere broedgevallen waren in 2005-09 zeldzaam (resp.: 0, 2, 1, 0, 1), zodat de vrouwtjes met jongen in 2010 bij Lekkerkerk ZH en Tiel Gl genoemd mogen worden. Het inventariseren van *Krooneenden* op de Randmeren van het Nuldernauw tot en met het Vossemeer was een forse inspanning, maar leverde de fanatieke teller wel maar liefst ruim 200 paren op! Ook de *Grauwe Kiekendief* blijft het goed doen. In Oost-Groningen werden door de Werkgroep *Grauwe Kiekendief* ongeveer 45 paren opgespoord (totaal voor Nederland net boven de 50).

Bijzondere ringvangsten waren er van *Kemphaan* (twee pullen op 5 juni nabij Bolsward Fr) en *Oeverloper* (vier jongen uit één familie geringd op 30 mei bij Huissen Gl). In Overijssel werd voor het eerst een territorium van de *Oehoe* vastgesteld (paartje langdurig aanwezig en veelvuldig roepend, waarschijnlijk territoriale jonge vogels). Kortstondig roepende *Oehoes* op zeker twee nieuwe plekken elders in het oosten van het land bleven zonder vervolgwarnemingen maar geven wel aan dat de soort er wellicht op meer plekken aan zit te komen. Het beeld van de *Velduil* is nog onvolledig maar op Schiermonnikoog, waar er in 2008 maar één paar werd gevonden, was het aantal vergelijkbaar met 2009 (6-7 paren). Een roepende *Dwergooruil* bij Kootwijkerbroek Gl (7 mei - 19 juni; negende waarneming ooit in ons land) bleef ongepaard.

De inventariseerder in het Fochteloërveen had zijn handen vol aan het tellen van *Paapjes* (125 territoria), een verdubbeling ten opzichte van 2006. Een *Krekelzanger* in Groningen (7-21 juni) en Noordse Nachtegalen in Arnhem Gl (11 mei - 25 juni) en bij Delden Ov (24 mei - 9 juni) zongen lang genoeg om van een territorium te kunnen spreken. Een integrale telling van *Grote Karekieten* in de noordelijke Randmeren leverde 68 territoria op (vergelijkbaar met

2009), terwijl die van de Loosdrechtse Plassen resulteerde in een 'decennium-record' van 32 zingende mannetjes. In de Reeuwijkse Plassen, 15 jaar terug nog goed voor bijna 40 territoria, zongen 4 vogels. Zoals gebruikelijk doken er ook buiten de bekende kerngebieden zingende vogels op (o.a. *Electra Gr*, *Rijpema Gr*, *Enschede Ov*, *Heinskenszand Zl*). De territoriale *Kortsnavelboomkruiper* nabij Bennekom (tweede voor de Veluwe) van 23 april-5 juni is de meest noordwestelijke ooit in ons land. In Limburg werden ruim 100 territoria vastgesteld. In de IJsselmonding (Ketelmeer) werden maar liefst 44 territoriale *Buidelmezen* gekarteerd, waarmee dit het belangrijkste gebied voor Nederland is geworden voor deze soort.

Toekomst?

Zou het nog een keer gaan lukken met de *Visarend*? Afgelopen voorjaar vertoonde een vogel in de Randmeren op 31 mei lange glijvluchten afgewisseld met vreemde buitelingen. Niet het gedrag van een doortrekker. Territoriale *Bosruiters* waren aanwezig in het Fochteloërveen, maar een broedgeval kon ook daar niet worden vastgesteld. Intrigerend was de waarneming van *Griël* in de Amsterdamse Waterleidingduinen op 13 en 27 mei.

De terugkeer van de *Hop*, een andere volgens de Rode Lijst 'uitgestorven broedvogel', ligt niet voor de hand maar een enkele weken lang zingende, ongepaarde, vogel bij een paardenweitje in de Achterhoek geeft enige hoop. Verdacht waren ook waarnemingen in de broedtijd op drie locaties in Limburg.

Bovenstaand overzicht is nog verre van volledig. Mocht u nog gegevens van zeldzame broedvogels hebben, dan ontvangen wij die graag zo snel mogelijk. Het rapport over 2009 valt komend voorjaar bij alle tellers van zeldzame soorten in de bus als dank voor hun inspanningen.

Tot slot wil ik graag alle districtscoördinatoren, tellers, werkgroepen en terreinbeheerders bijzonder bedanken voor hun inspanningen in 2010!

Arjan Boele

IJsduikers in Nederland, altijd leuk als er eentje opduikt

Met de dichtstbijzijnde broedgebieden op IJsland en Groenland moeten IJsduikers een flinke inspanning verrichten om bij ons op bezoek te komen. Gelukkig zijn ze hier niet te beroerd voor en zijn er jaarlijks tot enkele tientallen te bewonderen, voornamelijk langs de Noordzeekust.

Indrukwekkende zeldzaamheid

Met een populatie van 300 paren op IJsland en 1000-2000 op Groenland bedraagt de Noordwest-Europese winterpopulatie rond de 5000 vogels. Naar schatting 4500 IJsduikers overwinteren rond de Britse Eilanden, maar de soort kan langs de gehele westkust van Noorwegen tot Portugal worden waargenomen. De Noord-Amerikaanse populatie, die vooral in Canada huist, bestaat uit 600.000 exemplaren; er is echter geen (ring)bewijs dat zulke vogels Europa bereiken.

Met zijn gewicht van 4 kilo is een IJsduiker bijna driemaal zo zwaar als een Roodkeelduiker en met zijn grote dolk-vormige snavel een imposante verschijning. Het voedsel, dat voor 55-80% uit vis bestaat en voor de rest uit schaal- en weekdieren, wordt op een diepte tot 10 meter opgedoken. IJsduikers blijven gemiddeld een minuut onder water maar houden dit tot acht minuten vol. Ze kunnen hun drijfvermogen reguleren, zodat het lichaam vrijwel geheel onder water blijft. Als er dan een beetje golfslag is, kan het nog aardig lastig zijn om er een (terug) te vinden, zelfs op een overzichtelijke binnenlandse plas. Het kan lijken dat de vogel vertrokken is, om de volgende dag weer doodleuk gemeld te worden.

Materiaal

Uit de 4150 waarnemingen van het BSP (SOVON) en Waarneming.nl zijn 155 gebieden gedestilleerd waar IJsduikers zijn gezien. Binnen deze gebieden is getracht om dubbelstellingen uit te filteren door het maximum per seizoen (pleisteraars) of per dag (langsvliegende vogels) aan te houden. Dit leverde 713 gevallen met 786 exemplaren op.

Verspreiding en trend

Het grootste deel van de IJsduikers, 82%, wordt langs de kust gezien (figuur 1); dit percentage bleef de laatste 30 jaar vrijwel gelijk. De beste plek om ze te zien is de Brouwersdam, waar sinds 1996 jaarlijks 1-3 IJsduikers (tegelijktijd) worden gemeld. Rond de Maasvlakte, op het Veerse Meer en rond de pieren van IJmuiden en Scheveningen worden IJsduikers in meer dan de helft van de seizoenen waargenomen. Voor langstrekende exemplaren zijn de Waddeneilanden, de Hondsbossche Zeewering en Westkapelle goede locaties. In Zeeland wordt 28% van de

IJsduikers gezien, in Noord-Holland 20%, in Zuid-Holland 19% en in Friesland 17%. Het aandeel in Noord- en Zuid-Holland is in de afgelopen 30 jaar gedaald van 23% naar 18%, in Zeeland gestegen van 25% naar 31%. In de overige provincies schommelt het tussen 0 en 6%. In alle provincies zijn IJsduikers waargenomen, de enige uit Drenthe was die van 16 november 1985 op het Leekstermeer.

Jaarlijks worden er in ons land zo'n 20-40 IJsduikers waargenomen (figuur 2). Het aantal lijkt groter te worden, maar toenomen aantallen waarnemers en mogelijkheden om waarnemingen door te geven vertroebelen dit beeld. In vergelijking met de vroege jaren tachtig, toen 3400 waarnemers bijdroegen aan de Atlas van de Nederlandse Vogels, is het aantal echter verviervoudigd. Daarmee lijkt er toch wel sprake te zijn van een toename van het aantal IJsduikers.

Het aandeel langsvliegende vogels is licht gestegen van 35% in de jaren negentig tot 43% sinds de eeuwwisseling.

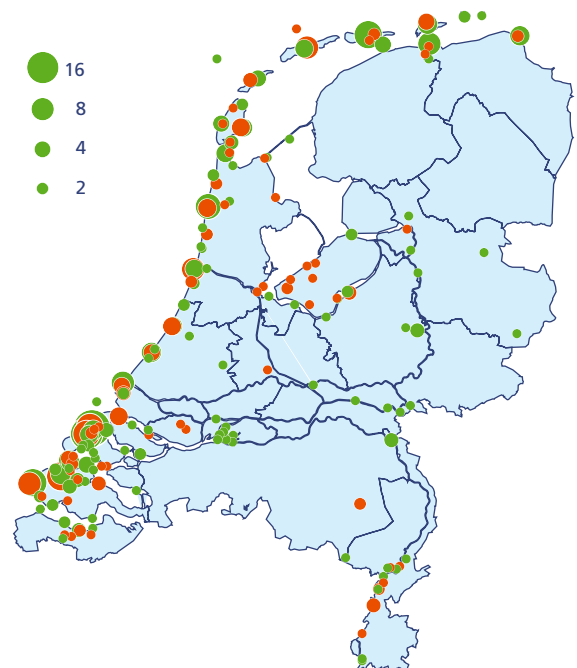
Timing: steeds vroeger

IJsduikers verlaten de broedgebieden gewoonlijk in september-oktober. Vogels met mislukte broedsels vertrekken echter al eerder, zodat er in augustus IJsduikers in Noordwest-Schotland kunnen arriveren. In Nederland worden IJsduikers voornamelijk tussen oktober en april waargenomen, met een gemiddelde verblijfsduur van zes dagen. Soms blijven vogels een paar maanden aanwezig, zoals van 1 november 2000 - 17 februari 2001 bij Thorn in Limburg en van 6 december 2006 - 13 februari 2007 op de Westkapelsche Kreek bij Westkapelle. Een overzomeraar vertoefde van 2 juni - 15 oktober 1995 langs de Waddendijk van Texel.

In het najaar van 2010 vloog de eerste IJsduiker op 1 oktober langs De Vulkaan bij Den Haag, sinds 2000 is dit een normale eerste najaarsdatum. Minder gebruikelijk was het dat in oktober 2010 nog 14 andere exemplaren gezien werden, gemiddeld zijn dat er maar een stuk of vijf in deze maand. Naast een mogelijk overzomerende vogel op 6 augustus 2005 op de Braakman in Zeeland, was het vroegste najaarsgeval een langsvliegende vogel op 16 september 1999 langs het Zuiderhavenhoofd van Scheveningen.

IJsduiker, maasvlakte 27 januari 2007.
Foto: Hans Gebuis

Figuur 1. Som van het aantal IJsduikers per locatie in de periode 1990/91-1999/2000 (rood) en 2000/01-2009/10 (groen)

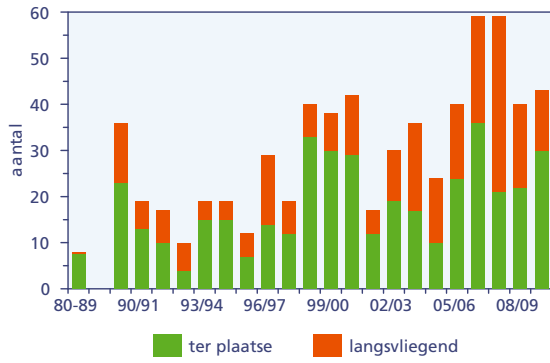

Vroege maar kortstondige Pestvogels

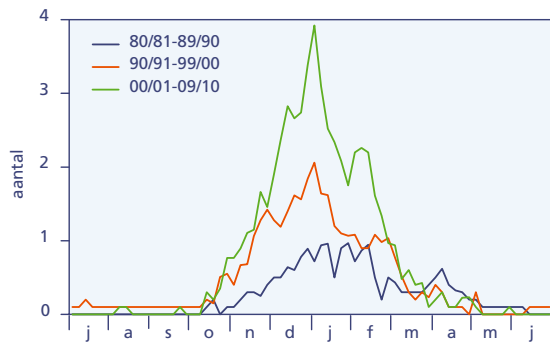
Najaar 2010 waren de Pestvogels er vroeg bij en leek het een superinvasie te worden. Inmiddels, half december, is de euforie echter weer weggesijpeld. De eerste vogels werden gemeld op 15 oktober. Vervolgens kwamen ze pijlsnel binnen en verbleven er bijv. op 24 oktober al groepen van 100 (Texel) en zelfs 215 (Terschelling). Trektellers zagen soms mooie aantallen passereren, zoals 56 over de Vulkaan-Den Haag en 53 over de Nolle-Vlissingen op resp. 25 en 26 oktober. De ringers verschalkten minstens 22 Pestvogels (waarvan 17 op Vlieland), opmerkelijk veel vergeleken bij het totaal van 166 in de voorgaande 99 jaren (Vogeltrekstation). De Waddeneilanden, de Hollandse kust en de Randstad werden het best bedeed. Het leverde ongebruikelijke beelden op van insecten vangende Pestvogels tussen het nog aanwezige gebladerte, naast het bekende plunderen van bessenstruiken. Op sommige oktoberdagen moeten er meer dan 1000 Pestvogels in ons land geweest zijn. Dat belooft nog wat! Vanaf de eerste week van november stakte de aanvoer bij ons echter, al bleven Noord-Duitse trektellers flinke aantallen rapporteren. In eigen land bleken de vogels op de meeste plekken verdwenen of reesterden van grote groepen slechts enkelingen. Een kortstondig gebeuren dus, die influx van 2010, tenzij we later in de winter nog een spannende finale krijgen. Een vroege aankomst is overigens niet zo ongebruikelijk. Ruim de helft van de bekende invasies begon in oktober, waaronder de grootste van de 20e eeuw, die van 1965/66. Meestal viel de piek dan in november of december, maar deze keer hadden de Pestvogels daar om bekende redenen blijkbaar te veel haast voor.

Bronnen: Trekten.nl, Waarneming.nl

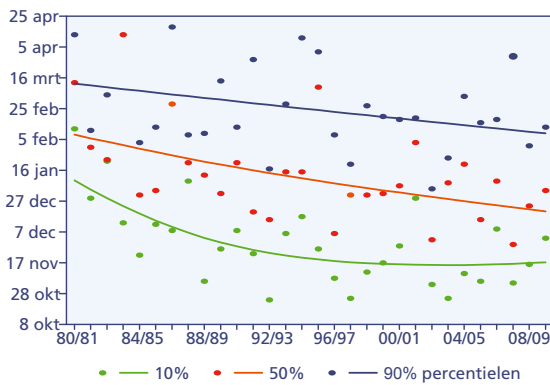
Fred Hustings & Arjan Boele

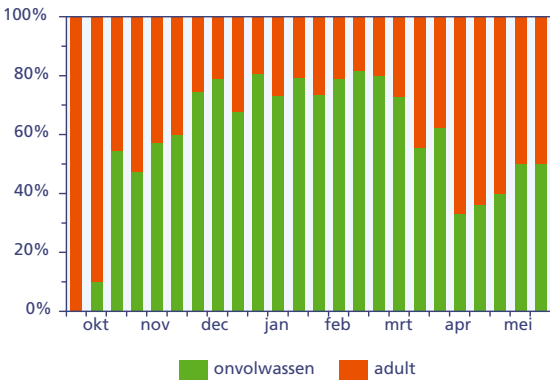
Figuur 2. Som van het aantal IJsduikers per seizoen. Ter plaatse vogels: maximum per seizoen per locatie. Langsvliegende vogels: som van het maximum per dag per locatie

Figuur 3. Gemiddeld aantal waargenomen IJsduikers per vijfdaagse periode verdeeld over drie decennia.

Figuur 4. Verandering van de 10%, 50% en 90% percentielen van het aantal waargenomen IJsduikers in de afgelopen 30 jaar. Uitleg in tekst.

Figuur 5. Leeftijdverdeling van doortrekkende en overwinterende IJsduikers.

Bij vergelijking van seizoenspatronen over de laatste 30 jaar, verdeeld over drie perioden, komen verschuivingen in timing en aantalsverloop naar voren (figuur 3). De gemiddelde aankomstdatum is vervroegd van 1 november in de jaren tachtig naar 21 oktober in de jaren negentig en 8 oktober sinds de eeuwwisseling. Een ander verschil is dat er steeds meer IJsduikers gezien worden, tegenwoordig gemiddeld 4 tijdens de jaarwisseling. Het lijkt er ook op dat ze tegenwoordig wat gepieker voorkomen. In figuur 4 is de verandering van de timing zichtbaar gemaakt voor de mediane datum (waarop 50% van het aantal vogeldagen is doorgebracht) en de 10% en 90% percentielen. Hieruit blijkt dat de mediane datum in 30 jaar tijd met 50 dagen is vervroegd, van 8 februari naar 20 december. De aankomstperiode (10% percentiel) is ook 50 dagen vervroegd, wat meer is dan de aankomstdatum, maar hier lijkt een afvlakking op te treden. De vertrekperiode (90% percentiel) is maar 30 dagen verschoven: van 13 maart naar 9 februari. Ten opzichte van 30 jaar geleden komen IJsduikers dus anderhalve maand eerder aan en gaan ze een maand eerder weg en blijven ze dus langer hier. Ten opzichte van begin jaren negentig is het verblijf echter twee weken ingekort.

Leeftijd

IJsduikers zijn in hun tweede winter al nauwelijks van adulten te onderscheiden, eerstejaars vogels lijken in het voorjaar sterk op adulte vogels in winterkleed. Problemen te over dus bij het op leeftijd brengen van IJsduikers, wat bij het doornemen van de waarnemingen blijkt uit de verschillende determinaties voor één en dezelfde vogel. Dit zou de toename van het aandeel gemelde adulten in het voorjaar kunnen verklaren (figuur 5). Omdat echter het aandeel in het najaar eveneens hoog is, kan het ook zijn dat adulten vooral als doortrekker bij ons voorkomen (beide seizoenen), terwijl het bij overwinteraars meer om jonge vogels gaat. Vogels in (gedeeltelijk) zomerkleed worden in het najaar schaars gemeld, met de laatste op 4 november 2006 bij Dodewaard; in het voorjaar gebeurt dit wat vaker, met de vroegste op 18 maart 2000 langsvliegend bij Katwijk. Het percentage gemelde adulten verschilt licht tussen binnenland (21%) en kust (32%).

Erik van Winden

Wespendief sprookjesvogel exit?

...over ruimtegebruik en de kunst van het inventariseren

Onderzoek naar ruimtegebruik

De Wespendief is een buitengewoon lastig te inventariseren broedvogel waarvan vermoed wordt dat hij een grote actieradius rondom zijn nestplaats bestrijkt. Daar is echter vrijwel niets over bekend, op mooie escapades van o.a. Fridtjof Ziesemer en Rob Bijlsma na.

De mogelijkheid om hiernaar onderzoek te doen deed zich voor omdat de Wespendief is aangewezen als kensoort van bos in Natura-2000 gebieden. Provincie Gelderland nam zich voor om delen van deze kennisleemte op te vullen; deze provincie is immers van eminent belang voor deze vrij schaarse broedvogel. Het onderzoek werd uitgevoerd door Provincie Gelderland in samenwerking met de Universiteit van Amsterdam (UvA), de Werkgroep Roofvogels Nederland (WRN) en SOVON (zie ook De Takkeling 17: 109-133, 2009).

Om meer te weten te komen, werden vogels uitgerust met GPS-dataloggers, ontwikkeld door Willem Bouten en Edwin Baaij van de UvA. De datalogger is een 14-grams apparaatje dat GPS-coördinaten (en een keur aan andere variabelen) opslaat en dat wordt gevoed door een zonnepaneel. Het gevalletje, met de vorm en afmeting van een plat luciferdoosje, wordt met behulp van een tuijge bevestigd op de rug van de Wespendief. Inmiddels weten we dat de impact van deze rugzakjes op gedrag en overlevingskansen van Wespendieven klein is, want vrijwel alle vogels keerden de volgende jaren terug in het broedgebied om succesvol te broeden. Enkele vogels vlogen in 2010 voor het derde seizoen met de zender rond en brachten wederom jongen groot. Eén vogel, een mannetje, werd een jaar na het aanbrengen van de zender opnieuw gevangen. De zender was wat dof maar verder smetteloos, en belangrijker: verkleed noch huid van de vogel

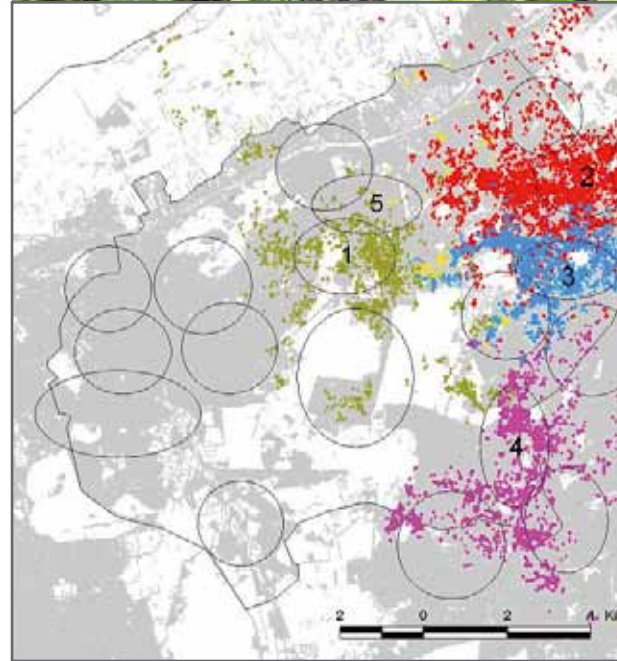
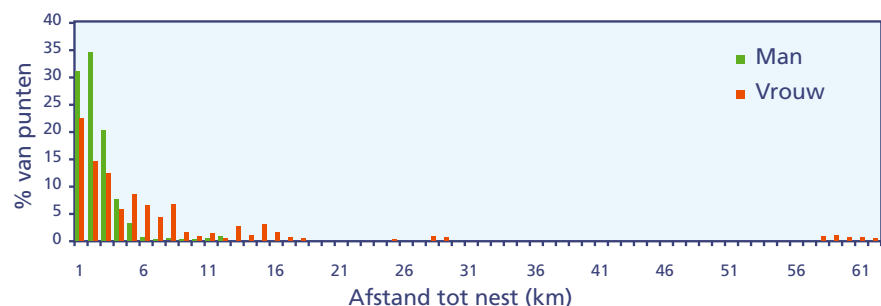
“De wespendief is een van de grote geheimnissen der natuur. Terecht kan men hem ‘sprookjesvogel’ noemen. In elk geval is hij een verrassend creatuur, aan welks bestaan men nauwelijks kan geloven”. Met deze zinnen opende Frank Wenzel zijn boek “Sprookjesvogel: wespendief” uit 1958, en hoewel er sindsdien wel meer informatie bijeengesprokkeld is, waren er redenen te over om het ruimtegebruik nader te onderzoeken.

vertoonden beschadigingen of irritaties. Afhankelijk van de kwaliteit van het zonnepaneel, het weer en het gedrag van de Wespendieven konden overdag 2-6 GPS-punten per uur worden opgeslagen. De data werden uitgelezen via een netwerk van in boomtoppen bevestigde ontvangers en opgeslagen op een centrale laptop.

Twee studiegebieden

Bij Vierhouten op de Noord-Veluwe werden vijf mannetjes en vier vrouwtjes voorzien van een datalogger, bij Ede op de Zuidwest-Veluwe drie mannetjes en twee vrouwtjes. In de gebieden waar gezenderde vogels rondvlogen, werden alle territoria van Wespendieven gekarteerd en nesten opgezocht. Dit geschiedde door langdurig en systematisch waarnemen vanuit boomtoppen of andere uitzichtpunten (snel gezegd maar wel een hoop werk).

Voor dit artikel is bekeken op welke afstanden van het nest Wespendieven foerageren en welke consequenties dit kan hebben voor het inventariseren van de soort. Een GPS-punt is bestempeld als foerageerpunt wanneer het viel tussen een half uur voor zonsopgang en een half uur na zonsondergang, de afstand tot het nest minimaal 80 m bedroeg, het interval tot het vorige of volgende punt niet meer dan 35 minuten bedroeg en de afstand

Figuur 1. Schematisch overzicht van territoria van Wespendieven rond Vierhouten (Noord-Veluwe) in 2008-2010 en foerageerpunten van mannetjes met dataloggers. De genummerde territoria corresponderen als volgt: 1 – groenbruin, 2 – rood, 3 – blauw, 4 – roze en 5 – geel. Bos is grijs en de grens van het onderzoeksgebied is weergegeven met een dunne lijn.

Figuur 2. Afstand tot het nest van foeragerende Veluwe Wespendieven (n=25.778).

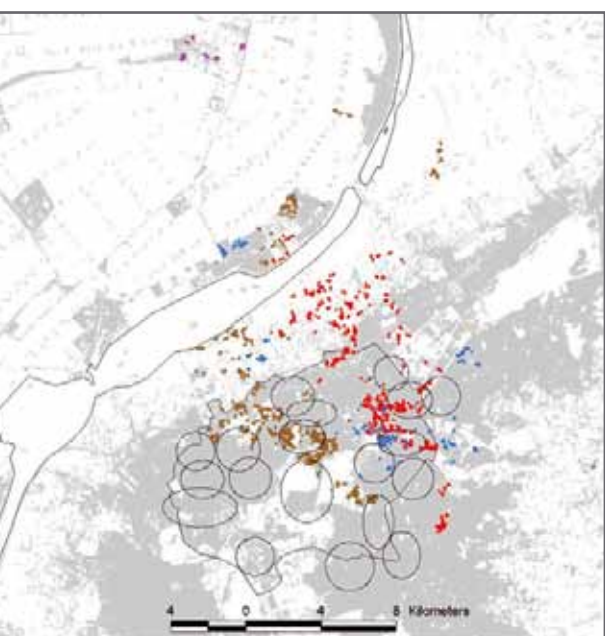
Links: Het platte neusgat van vr 178 vol zand en raatresten, 18-07-2009 Westeindsche Heide.
Foto: Jan van Diermen

Midden: Wat je ver haalt ... , een door vrouwtje Wespndief vers geplunderd nest van Duitse wesp (19 augustus 2010, Zutphen). Het is deze vette prooi die voor Wespndieven in de graslanden van de Gelderse Vallei en langs de Randmeerkust meer voorhanden is dan op de Veluwe zelf.
Foto: Jan van Diermen

Rechts: Kees Schreven laat voor het eerst los, man Wespndief 181, 19 juli 2010 Elspeterstruiken.
Foto: Jan van Diermen

Figuur 4. Verplaatsingen van Wespndieven (5 mannen en 4 vrouwen bij Vierhouten en 3 mannen en 2 vrouwen bij Ede). Aangegeven is de Veluwe (groen) en het mogelijke bereik van de Veluwe vogels (cirkel).

Figuur 3. Foerageerpunten van vrouwelijke Wespndieven van de Noord-Veluwe. Kleuren komen overeen met de mannen in figuur 1. Van territorium 5 was het vrouwtje niet gezenderd, van territorium 4 zijn slechts enkele foerageerpunten verzameld.

tot het voorgaande of volgende punt niet meer dan 200 m bedroeg.

Verschillen tussen man en vrouw

De dichtheid in het onderzoeksgebied rond Vierhouten (figuur 1) bedroeg ongeveer 1,3 paren per 1000 ha landschap en 1,9/1000 ha bos. In het onderzoeksgebied bij Ede was de dichtheid iets lager (1,0 resp. 1,8/1000 ha).

Het door een mannetje meest bestreken gebied mat doorgaans 5-15 km², met een piek in foerageeractiviteit op ca. 2 km van het nest. Rekening houdend met de aanwezigheid van ongeloggerde mannetjes in de overige territoria, is het aannemelijk dat alle geschikte bos (niet te jong, niet te dicht) gebruikt werd, met enige overlapping van leefgebieden. Desondanks leken de mannetjes er territoria op na te houden, waarvan de grenzen enigermate werden gerespecteerd en wellicht met vlindervluchten gemarkeerd. Bij mannetjes viel 86% van de punten binnen 3 km, 93% binnen 4 km en 97% binnen 5 km van het nest (figuur 2). Ze staken zelden de Veluwerandmeren over. Sporadisch vlogen de mannen echter tot meer dan 25 km van het nest.

Vrouwen hadden lak aan eventuele territoriumgrenzen en ook een beetje aan de Veluwe, zo leek het. De verbrokkelde foerageergebieden liepen enigszins door elkaar heen (figuur 3). Slechts 63% van de foerageerpunten viel binnen 5 km van het nest, 84% binnen 10 km en de 97% (die bij de mannen al binnen 5 km werd gehaald) bereikten de vrouwen pas bij 39 km. De maximumafstand van een foeragerend vrouwtje tot haar nest bedroeg 62 km. Waarom de vrouwen er een dermate ander ruimtegebruik op nahouden, is onbekend. Je kunt speculeren over het minimaliseren van competitie met hun partner door ruimtelijk ander terrein te exploiteren. In het geval van de Veluwe betekent de ruimere actieradius van de vrouwen echter ook dat ze kunnen foerageren in andere bostypes op rijkere bodem. Vooral in geval van voedselschaarste op de droge zandgronden zou dergelijk gedrag van vitaal belang voor het broedsel kunnen zijn.

Het GPS-dataloggeren bleef beperkt tot twee gebieden op de Veluwe, waarbij de vogels van de Noord-Veluwe vooral het gebied ten noorden van de Veluwe bleken te exploiteren, en die van de Zuidwest-Veluwe de gebieden ten zuidwesten. Wanneer de broedvogels aan andere zijden van de Veluwe eenzelfde uitwaaiing van activiteit vertonen, betekent dit dat Veluwe Wespndieven gedurende het broedseizoen een gebied ter grootte van half Nederland bestrijken (figuur 4).

Implicaties voor inventarisatie

Wat betekent dit allemaal voor de waarnemer die probeert een indruk te krijgen van aantal en verspreiding van Wespndieven?

Wellicht is de situatie niet zo hopeloos als hij lijkt. In de figuren zijn namelijk de foerageerpunten gebruikt. Weggelaten zijn de punten vlakbij het nest, bij mannen zijn dat 22% en bij vrouwen 34% van de punten. Bovendien duidt de waarneming van een mannetje met vrij grote zekerheid op een territorium binnen een straal van een paar km. Bij vrouwtjes wordt het ingewikkelder. Volgens onze informatie staken de Wespndieven van Vierhouten maar liefst 54 keer de Veluwerandmeren over om langdurig te foerageren in de Flevobossen. De Wespndieven van Ede vlogen liefst 16 keer op en neer naar de Utrechtse Heuvelrug en één vrouwtje vloog in 2010 driemaal naar de Loonse en Drunense Duinen in Noord-Brabant en bleef daar zelfs tenminste éénmaal overnachten (figuur 4). In 2009 verruilde ze op 4 augustus zelfs man en beide nestjongen op het Ginkelse Zand (Veluwe) voor hetzelfde Brabantse gebied; de man bracht de jongen in zijn eentje succesvol groot. Ook herhaalde waarnemingen van één en hetzelfde vrouwtje Wespndief in potentieel broedgebied (Wespndieven gebruiken de meest onbetekenende bosjes, of nestelen aan een drukke weg) hoeven dus niet te betekenen dat ze binnen pakweg 10 km broedt.

Wij willen daarom de waarnemers aansporen om bij waarnemingen van Wespndieven onderscheid te maken tussen mannetjes en vrouwtjes, en voorzichtig te zijn met de interpretatie van waarnemingen van vooral de vrouwtjes. Niet elke Wespndief is makkelijk te sexen, maar mannen zijn vrijwel altijd grijsblauw van boven en vrouwen altijd vlekkerig bruin en iets plomper van vorm. Het beste middel om een deel van het sprookje te aanschouwen, dat door ons nog niet helemaal aan flarden onderzocht is, blijft het vinden van een nest.

Aanwijzingen voor inventarisatie en wat (wel en niet) te doen als je een nest aantreft, zijn te vinden in de handleiding van de WRN (R.G. Bijlsma 1997. Handleiding veldonderzoek roofvogels. KNNV, Utrecht) en binnenkort ook op de inventarisatiepagina's op www.sovon.nl.

Jan van Dijk (Zwollerkerspel, 1955) werd tijdens zijn werk als procesbeheerder bij de Harculo Elektriciteitscentrale in Zwolle besmet met het 'roofvogelvirus'. De live webcams van het slechtvalkennest staan ieder voorjaar permanent in een hoekje van zijn beeldscherm. Sindsdien is hij ook actief in het onderzoek aan Buizerds, Torenvalken en andere roofvogels en uilen in de regio Zwolle.

Een opportu

in de gazen kooi in de smiezen. Met een lage glijvlucht komt hij op de kooi af... om zich meteen te laten verjagen door een langszwende auto. "Dat wordt dus niets", concludeert Van Dijk. "Als het niet in één keer goed gaat moet je meteen héél lang wachten, en dat moesten we maar niet doen." De kooi wordt opgehaald en voort gaat het, op naar een volgend potentieel slachtoffer.

RAS

Naast Buizerds vangt, ringt en onderzoekt Van Dijk dus ook Torenvalken. "Nestjongen ring ik al ruim tien jaar, sinds een jaar of vijf vang ik ook volwassen vogels, net als Buizerds met de bal chatri. Dat vangen doen we in het kader van het project Recapturing Adults for Survival, RAS, van het Vogeltrekstation. Door ieder broedseizoen volwassen vogels te vangen krijg je een goede steekproef van de overleving van een soort. Daarnaast verzamel ik ook zo veel mogelijk informatie over de geslachtskenmerken. Mannelijke torenvalken kleuren pas in het tweede kalenderjaar uit, zoals dat heet. In de maanden direct na het uitvliegen registreer ik al verschillende subtiele kenmerken, zoals de kleur van de dekveertjes op de staart. Als ik zo'n vogel een jaar of wat later weer vang kan ik met zekerheid zeggen of het een man of een vrouw is. Op die manier hoop ik de vroege verschillen te kunnen koppelen aan de geslachten en wil ik met hulp van goede statistici betrouwbare tabellen maken met alle kenmerken van de verschillende geslachten op de verschillende leeftijden. Ik heb de afgelopen jaren al 600 torenvalken gevangen, dus die database begint aardig betrouwbaar te worden."

Biljartlaken

De weilanden in de Barsbekerpolder zien er nog vrij natuurlijk uit, voor zover een weiland natuurlijk kan zijn. "Je hebt hier in ieder geval nog niet de neiging om er witte kalkstrepen omheen te trekken en een voetbaldoel neer te zetten", grapt Van Dijk. "Op dat soort groene biljartlakens is de muizenstand een stuk slechter dan hier. Dat zie je dus ook meteen terug in de aantallen en het broedsucces

Wat vertel je wel en wat vertel je niet en plein public over het vangen van een roofvogel?

Die vraag houdt ons geruime tijd bezig wanneer we in de auto langs de weilanden in de Barsbekerpolder, ten noordwesten van Zwolle rijden. Bij thuiskomst blijkt de eerste hit op Google, zoekterm: 'roofvogel vangen', een uitgebreide beschrijving op te leveren van het vangen en ringen van roofvogels. Het lijkt vrij risicoloos dus om te verklappen dat Jan van Dijk twee zogenoemde bal chatri's in de auto heeft met daarin twee Bosmuisjes die zich ogenschijnlijk relaxt zitten te poetsen. "Ik houd die muisjes hooguit één seizoen voor dit werk, dan krijgen ze hun vrijheid terug. Als ze té rustig worden zijn ze ook minder effectief als lokkertje voor de roofvogels."

We rijden vrij langzaam door het gebied, op zoek naar een Buizerd of een Torenvalk die dicht genoeg bij de weg zit. De eerste Buizerd die we vinden zit aan de overkant van een kanaal, op een meter of veertig van de weg. Van Dijk draait het raampje open en vanuit de rijdende auto zet hij de kooi in de berm. "Je moet niet uitstappen, dan wordt het te verdacht voor de vogels." Met zijn verzwaarde bodem landt de bal chatri keurig rechtop in het gras, waarop Van Dijk de auto honderd meter verderop in de berm parkeert. Met de ogen van de Buizerd aan de overkant van het kanaal blijkt niets mis. Binnen de kortste keren heeft hij het rondspringende muisje

nist in

KLIEI

Wetenschapjournalist Rob Buiten maakt reportages over vogels en vogelaars. In de rubriek 'In de Klei' doet hij voor SOVON NIEUWS verslag van zijn ontmoetingen in het veld.

de lasso

van de roofvogels. Dit jaar was uiteindelijk minder goed dan zich tijdens de vorige herfst deed aanzien. Waarschijnlijk heeft de stevige winter toch een behoorlijke rem gezet op de muizenstand. Bijvoorbeeld 2008 was een uitgesproken goed muizenjaar. Toen had ik op de 15.000 hectare die ik hier onder mijn hoede heb 38 broedparen Torenvalken op 70 nestkasten, tegen slechts 19 dit jaar. In zo'n goed jaar als 2008 zie je ook meteen dat de Kerkuilen die ik hier in de regio controleer twee broedsels hebben grootgebracht. De kerkuilen hebben dit jaar helemaal geen tweede broedsels gehad. Buizerds kunnen het ook in slechte muizenjaren nog wel goed

doen. Het zijn ras opportunisten. Doordat ze ook aas eten zie ik bijvoorbeeld dat de broedsuccessen in de buurt van de snelwegen rond Zwolle een stuk beter zijn dan in het buitengebied."

Als we een boerenweggetje zijn opgereden komt het tweede potentiële slachtoffer in beeld: wederom een Buizerd, nu eentje die in een hoogspanningsmast zit te suffen. Dat suffen is weer schijn. De kooi staat nog niet of de vogel komt laag over het gras aangezeild om vlak naast zijn lokaas te landen. Kort daarna springt hij met zijn klauwen vooruit op het gaas en begint te 'graaien'. "Dat moet je hebben", weet Van Dijk, "want dan raken zijn poten verstrikt in de nylon lassootjes die op het gaas zitten." Na een minuut durft Van

Dijk het aan, en trekt hij, gewapend met een grote handdoek een sprintje naar de kooi. De Buizerd blijkt inderdaad vast te zitten. Met het gewicht van de kooi aan één van zijn poten kan hij nergens heen. Met vogel, kooi en muis komt Van Dijk terug bij de auto. "Kijk, nu ik een handdoek over zijn kop heb gedaan is hij weer zo mak als een lammetje. Maar ik heb toch nog steeds erg veel respect voor die klauwen, dus daar doe ik eerst een paar speciale sokjes overheen met klittenband." Het blijkt een 'eerste kj' Buizerd, met nog een lichte iris en nog geen kleurverschillen in de verse veren op de vleugel.

Veldverzorger

Nadat Van Dijk zich in de jaren negentig voor het eerst, dag in dag uit zat te vergapen aan de broedende slechtvalken op de monitor van zijn werkgever Electrabel, werd hij definitief bevangen door het roofvogelvirus. "De directe aanleiding voor het onderzoek waren de slechte broedresultaten van de Buizerds rond Zwolle. Er was hier een specifiek gebied waar wel ieder jaar werd gebroed, maar waar nooit Buizerds leken uit te vliegen. Met een paar man zijn we dat toen consequent gaan onderzoeken, eieren tellen, nesten in de gaten houden enzo. Toen bleek dat in het werkgebied van één specifieke veldverzorger steeds nesten sneuvelden. Ra ra ... Die man is uiteindelijk dus ook door zijn rentmeester ontlagen."

Van Dijk is ervan overtuigd dat ook de rest van zijn onderzoek, vroeg of laat, de bescherming van vogels ten dienste zal staan. "Het klinkt als een cliché, maar meten is weten. Aan de ene kant hoop ik met mijn informatie andere ringers te kunnen helpen bij het vroeg kunnen sexen van roofvogels en met de tellingen hoop ik ook een steentje bij te dragen aan kennis en bescherming van deze vogels. Je hoort zo makkelijk roepen dat er 'steeds meer roofvogels' komen en dat bijvoorbeeld de weidevogels daaronder lijden. Dit soort onderzoek helpt die fabeltjes door te prikken."

Rob Buiten

Gaaieninvasie najaar 2010

Vanaf september werden de honderden vogelaars die op vaste telposten trekvogels tellen aangenaam verrast door een onvervalste gaaieninvasie. Half september bereikte de gaaiengolf de Belgische Ardennen en enkele dagen later overspoelde hij het zuidoosten van Nederland.

In de tien daaropvolgende dagen werden West- en Noord-Nederland en Noord-Duitsland bereikt (figuur 1). De Gaaien lijken zich - na op de kust te zijn gestuit - over Nederland te hebben verspreid. Langs de Franse kusten en in het Verenigd Koninkrijk zijn in ieder geval geen grote verplaatsingen opgemerkt. Ook trekposten in het noordwesten van het land noteerden relatief weinig Gaaien.

100.000 slechte vliegers

Tussen eind september en half oktober zijn op de trekposten in 5500 uur tellen liefst 31.000 trekkende Gaaien opgemerkt! Het netwerk van trekposten is in Nederland echter zo dicht dat een deel van de vogels op meerdere posten zal zijn opgemerkt. Op basis van het uurgemiddelde op de telposten kunnen we het aantal Gaaien dat Nederland heeft bereikt inschatten op ongeveer 100.000. Daarbij is gecorrigeerd voor dubbelstellingen door - uitgaande van de gemiddelde trekrichting - geen telposten in de 'schaduw' van andere telposten mee te nemen. Vaak ging het om groepjes van 10-20 exemplaren die met name in de ochtenduren in richtingen tussen zuidwest en noordwest vlogen. Er werden echter ook groepen van 40-70 vogels waargenomen.

Op de trekposten was goed te zien dat de vogels proberen om zoveel mogelijk langs bosranden en houtwallen te vliegen. In het open landschap zijn Gaaien immers kwetsbaar voor predatie door o.a. Haviken. Gaaien zijn geen goede vliegers en duiken bij onraad het liefst snel de vegetatie in. Per dag worden slechts enkele tientallen kilometers afgelegd.

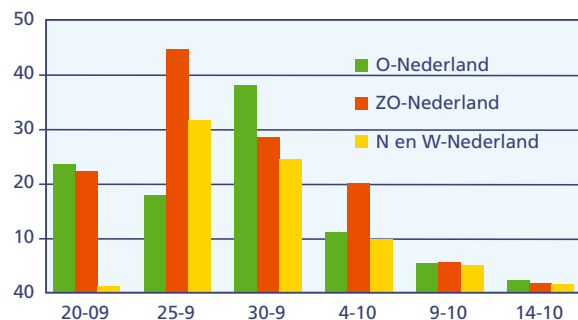
Midden-Europese herkomst

Het precieze herkomstgebied van de Gaaien is onbekend (niet zo gek, want de wegtrek verloopt in het brongebied min of meer ongemerkt), maar ligt vermoedelijk in oostelijk Midden-Europa. De invasie werd ook in Zwitserland, de Vogezen (Frankrijk) en het westen en noorden van Duitsland opgemerkt. In Zwitserland wordt zelfs gesproken van de hoogste aantallen sinds mensenheugenis. Het patroon van de trekbewegingen wijst op een brongebied in Tsjechië, Slowakije en mogelijk oostelijk daarvan. Vermoedelijk zijn de vogels daar rond begin september vertrokken.

Periodieke invasies

Gemiddeld genomen vinden invasies bij ons eens per acht jaar plaats. De laatste dateren uit 1977, 1983, 1996 en 2004. De omvang in 2010 is tamelijk bescheiden in vergelijking met de grote invasie van 1983, toen het mogelijk om een half miljoen Gaaien ging. In de literatuur worden invasies verklaard vanuit een hoog populatiepeil in combinatie met voedselschaarste. Door een goed broedseizoen in de herkomstgebieden neemt de gaaienpopulatie behoorlijk in omvang toe. Dit leidt tot meer voedselconcurrentie tussen de Gaaien, die in najaar en winter in belangrijke mate op eikels en in mindere mate beukennoten aangewezen zijn. Een slecht 'mastjaar' (slecht zaadzettings van eik en beuk) veroorzaakt dan voedselproblemen, gevolgd door massale wegtrek. Let wel: dit naar aanleiding van eerdere invasies. Mastjaren kunnen regionaal variëren, en het is vooralsnog onduidelijk of de aangegeven relatie tussen populatiepeil en voedselgebrek in de aangeduide herkomstgebieden inderdaad speelde. We zijn erg benieuwd of de Gaaien in Nederland blijven hangen. Dan zullen de PTT-tellingen in december ook hogere aantallen te zien geven!

Overtrekkende Gaai,
25 september 2010 De Horde.
Foto: ArjanBoele

Figuur 1. Gemiddeld aantal waargenomen Gaaien per uur per vijfdaagse periode, verdeeld over de regio's Oost-, Zuidoost- en Noord- en West-Nederland. Bron: Trektellen.nl.

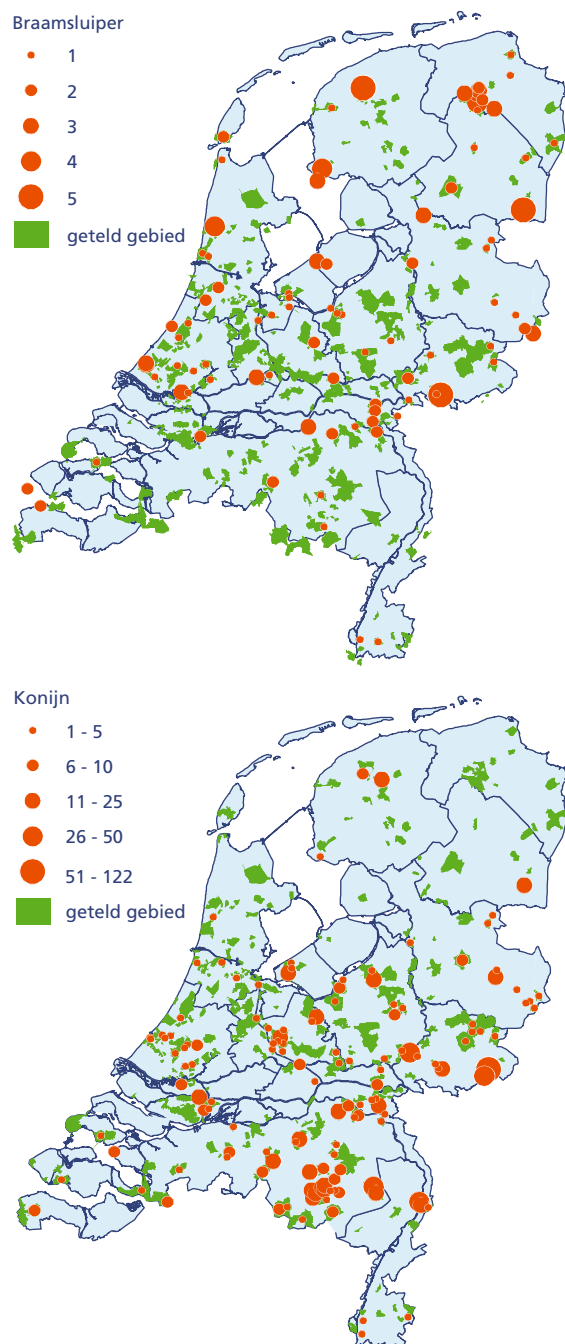
Figuur 2. Verspreiding van trekkende Gaaien over Nederland, najaar 2010. Weergegeven zijn uurgemiddelden van 20 september – 17 oktober op trekposten. Bron: Trektellen.nl.

Rob Vogel & Gerard Troost

Zie www.trektellen.nl voor meer informatie

MUS blijft groeien

In 2010 is het vierde seizoen MUS (Meetnet Urbane Soorten) bijgeschreven. Het is in het leven geroepen om ook de broedvogels van stedelijk gebied te kunnen volgen. In 2010 konden we bijna 170 nieuwe aanmeldingen verwelkomen, waaronder 80% voor SOVON nieuwe tellers en bijna 50% vrouwelijke tellers.

Figuur 1. Verspreiding van Braamsluiper en Konijn in Nederland tijdens de drie tellingen in 2010. De stipgrootte is een maat voor het aantal per postcodegebied.

Gunstige telomstandigheden

Het telseizoen volgde op een zeer sneeuwrijke winter. Over het algemeen waren de weergoden ons goed gezind. In de eerste telperiode (april) viel er alleen neerslag aan begin en eind. Tijdens de tweede telperiode (15 mei-15 juni) was het overwegend warm en droog. De avondtellingen van de laatste telperiode (15 juni-15 juli) kenden soms pittige onweersbuien en stonden deels in het teken van het WK-voetbal. Diverse tellers gaven aan dat het erg rustig was of juist niet, als er een doelpunt was gescoord (vuvuzela's...).

Voorlopige resultaten

Half november waren van de eerste, tweede en derde telronde respectievelijk 545, 516 en 488 routes ingevoerd, goed voor in totaal 344.441 vogels verdeeld over liefst 163 vogelsoorten. Vorig jaar ging het respectievelijk om 452, 434 en 415 tellingen, zodat MUS nog steeds aan populariteit wint. Veel deelnemers vinden stadsvogels tellen verrassend, wat ook blijkt uit leuke quotes in de nieuwsbrieven op de MUS-webpagina. Toch neemt de deelname in de loop van het seizoen af. Sommige tellers valt het tijdens de tweede telling zwaar om vroeger op te staan. Bij de derde telling, in de avond, zijn tellers soms op vakantie of voelen ze zich bekeken. Deelnemers suggereerden om de herkenbaarheid als MUS-teller te vergroten, zoals het dragen van een button of het meenemen van een flyer, een tip waar ik serieus naar zal kijken.

Tabel 1 geeft de top 25 van MUS 2010, gerangschikt naar talrijkheid. De eerste tien soorten zijn grotendeels vergelijkbaar met voorgaande jaren, al hebben sommige stuivertje gewisseld. De meeste soorten zijn op minstens de helft van de routes vastgesteld. De uitzondering wordt gevormd door de Roek (weinig routes maar wel hoge aantallen) en, buiten de Top 25, Soepgans (nr. 38 op de lijst; concentraties) en Kuifeend (nr. 48; vooral in april nog groepen).

Grote soorten als Kauw, Houtduif, Turkse Tortel, Zwarte Kraai en Wilde Eend zijn opvallend goed vertegenwoordigd. Dat komt overeen met wat in de Vogelbalans 2010 wordt gemeld: dat vooral algemene en grotere vogelsoorten het goed doen. Je zou kunnen zeggen dat de Nederlandse vogelaar meer (vogel)kilo's te zien krijgt. Houtduif en Zwarte Kraai zijn in de afgelopen decennia inder-

daad toegenomen in stedelijk gebied, maar voor de andere drie soorten is het beeld onduidelijk.

Krenten in de pap vormen soorten die we niet als stadsoort ervaren zoals Casarca, Kwartel, Watersnip en Grote Karekiet. Verschillende zoogdieren zijn eveneens geteld, met Konijn (1454), Kat (1122), Haas (329) en Eekhoorn (107) als talrijkste en Bever (1) als meest bijzondere.

Enkele soorten uitgelicht

Watervogels die al jarenlang in de lift zitten, zoals Canadese Ganse en Grauwe Gans, zijn opnieuw toegenomen. Diverse standvogels kregen een tik van Koning Winter. Een lichte afname (tot -10%) was er bij Merel, Huismus en Kauw, maar ook bij een kortaafstand-trekker als de Zanglijster. De achteruitgang bij Roodborst, Spreeuw en Winterkoning (12-20%) lijkt groter te zijn. Die komt bij de Spreeuw bovenop een reeds zorgwekkende achteruitgang, waarmee deze soort naar opname op de volgende Rode Lijst solliciteert. Daarentegen namen andere standvogels als Kool- en Pimpelmees licht toe. Hetzelfde geldt voor verschillende soorten die in Zuid-Europa of Afrika overwinteren zoals Tijftjaf, Zwartkop en Tuinfluiter.

Iedere MUS-teller kan zelf in de weer met verspreidingskaartjes via het invoerportaal. Een voorbeeld is het beeld van de Braamsluiper (figuur 1). Hij is als stadsvogel kenmerkend voor (nieuwbouw)wijken met ruime groenvoorzieningen maar wordt vooral gevonden benoorden het riviereengebied. Met 162 ex. verspreid over 85 postcodegebieden (2010) is hij een vrij schaarse soort binnen MUS. Opvallend is de relatief dichte bezetting van het westen en midden van het land, waar de verspreiding tijdens de broedvogelatlas (1998-2000) vrij ijl was. Profiteert hij daar van nieuwe wijken? Overeenkomstig de broedvogelatlas is de ratelende zang in de noordelijke en oostelijke provincies veel vaker te horen dan in de drie zuidelijke. Geheel anders is de verspreiding van het Konijn, dat vooral in het midden, oosten en zuidoosten van het land is gezien (veel op bouwterreinen) en heel weinig in Noordoost-Nederland.

Doe MUS samen met de vogelwerkgroep

MUS is een probaat middel om de vinger aan de pols te houden van stadsvogels. In

diverse vogelwerkgroepen wordt er speciaal geMUS't om een beeld te krijgen van het eigen werkgebied. Voorbeelden zijn te vinden in Groningen, Apeldoorn, Den Haag, Utrecht, Bunschoten, Leiden, Zoetermeer, Tilburg, Rotterdam en Neede & Borculo. Zulke lokale initiatieven worden vaak getrokken door een enthousiast lid van de vogelwerkgroep of een stadsvogeladviseur (vaak ook lid) van Vogelbescherming. In Rotterdam heeft bureau Stadsnatuur Rotterdam (bSR) dit voorjaar MUS gepromoot onder haar tellers en dat zorgde voor een toename met maar liefst 20 plotjes in de Maasstad. Wanneer er zulke plannen zijn in uw vogelwerkgroep, dan wil de landelijk coördinator desgewenst graag een lezing verzorgen.

Nieuwe tellers zijn in het hele land welkom en met name in de drie noordelijke provincies, Flevoland, het westelijk rivierengebied, Zeeland, het westen van Noord-Brabant en Limburg. Zie voor de vacante gebieden de MUS-pagina op www.sovon.nl.

Tot slot

Alle tellers bedankt voor de deelname en leuke reacties en hopelijk worden ontbrekende tellingen alsnog ingevoerd. Begin 2011 wordt een opschoonactie uitgevoerd. Wanneer tellers niet reageren op een oproep via email om hun beloofde telling alsnog

in te voeren (of aangeven in 2011 niet meer mee te doen), wordt hun postcodegebied weer op vacant gezet. Daarmee komt het vrij zodat een gemotiveerde teller het kan claimen. Veel MUS-tellers doen mee aan de Tuinvogeltelling van Vogelbescherming en SOVON. De komende editie vindt plaats op 22-23 januari.

Jan Schoppers

Zanglijster, 15 juni 2003.
Foto: Ran Scholts

Tabel 1. De top 25 van MUS in 2010 gesorteerd naar aantal. Aantal routes eveneens weergegeven.

naam	totaal	routes
Kauw	40.164	537
Merel	33.998	551
Houtduif	31.277	549
Gierzwaluw	23.682	496
Huisemus	21.972	514
Koolmees	16.084	550
Spreeuw	15.495	486
Turkse Tortel	12.389	504
Zwarte Kraai	11.778	537
Wilde Eend	9878	462
Ekster	9661	540
Vink	7887	484
Pimpelmees	6551	531
Stadsduif	6535	276
Winterkoning	6433	507
Kokmeeuw	6196	264
Tjiftjaf	5946	511
Meerkoet	5736	389
Zilvermeeuw	5513	236
Groenling	4732	458
Roek	4554	76
Heggenmus	3855	471
Kleine Mantelmeeuw	3446	213
Zwartkop	3256	425
Zanglijster	3119	462

WILDzoekers stopt maar SOVON gaat door met en voor de jeugd in 2011

Ruim vijf jaar was WILDzoekers, dé jeugd-natuurclub van Nederland, in de lucht. Vanaf maart 2005 ontvingen de jongere natuurliefhebbers van ons land eerst vijf, daarna acht en uiteindelijk zelfs tien WILDzoekersExpressen per jaar. Helaas houdt WILDzoekers op te bestaan. De groei van het aantal jeugdleden bleef achter bij de verwachtingen. Nu gaan Natuurmonumenten en Vogelbescherming Nederland op eigen voet verder. Vanaf januari 2011 zal het nieuwe jeugd-natuurblad van Vogelbescherming, Vogels Junior, verschijnen. Dit jeugdblad zal vijf keer per jaar verschijnen. Het blad gaat niet alleen over vogels kijken en beschermen, maar ook over andere beesten, bloemen en bijtjes. Ook SOVON is vertegenwoordigd in de redactie en zal

betrokken zijn bij de totstandkoming van het blad. Omdat de jeugd de toekomst heeft zal SOVON in 2011 wederom een vogelaarsdag voor jongeren organiseren in samenwerking met de twee jeugdbonden. Voorts zijn de jongens en meiden natuurlijk van harte welkom op de Landelijke Dag van zaterdag 26 november 2011.

Kijk op www.sovon.nl voor meer informatie.

Harvey van Diek (SOVON)

Ps. Wilt u meer informatie over Vogels Junior, bel dan met Vogelbescherming Nederland: 030- 6937700 of kijk op www.vogelbescherming.nl/juniorlid

Vogels in Overijssel

nummer 9 2010

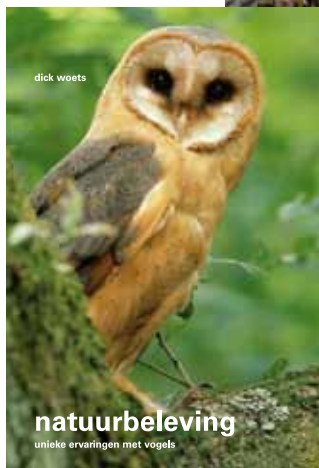
Vogels in Overijssel 9

In 2002 startte de uitgave van jaarboekjes over Vogels in Overijssel, door de samenwerkende vogelwerkgroepen in Overijssel (SVO). Begin november 2010 verscheen nummer 9. Op 80 pagina's komen de volgende onderwerpen aan bod: een unieke broedkolonie van Purperreigers, Blauwe Reigers, Lepelaars en Grote Zilverreigers in De Wieden; 20 jaar onderzoek aan slapende Blauwe Kiekendieven; eerste simultaantellingen van Regenwulpen in Overijssel in 2010; achteruitgang van Bonte Braaien; voerakkers voor overwinterende rietganzen; betekenis van de IJssel voor doortrekkende Oeverlopers; eerste broedpoging van Oehoe; eerste succesvolle broedgevallen van Bijeneters, en nog meer. Alles geïllustreerd met figuren en bijna 50 prachtige kleurenfoto's.

Bestellen door € 13 over te maken op rekening 4506821 van de Samenwerkende Vogelwerkgroepen Overijssel te Markelo, onder vermelding van VIO 2010. Voor € 10 is het tijdens kantooruren te koop bij NMO, Stationsweg 3 te Zwolle.

Natuurbeleving

Dick Woets is een volbloed romanticus met een ontombare drang om achter Roerdompen, kiekendieven, rallen, Houtsnippen, uilen en meer aan te zitten. Hij kan meeslepend vertellen over zijn avonturen, die zich bijna altijd afspelen in 'zijn' gebied, de Weerribben. Met het brommobiel 's nachts door de prut op zoek naar een Kwartelkoning! En wat deed filmer Bert Haanstra eigenlijk op gypies? Twintig bruisende verhalen, fraai geïllustreerd, zijn gebundeld in het 129 pag. tellende 'Natuurbeleving', uitgegeven door IVN afdeling NW-Overijssel. Belevissen van een gepassioneerde vogelaar, voor een weggeefprijs te koop. Bestellen door overmaking van € 14,90 op giro 14.90.04.303 t.n.v. D. Woets, De Pol, o.v.v. Natuurbeleving.

natuurbeleving
unieke ervaringen met vogels

Recent verschenen

Limburgse Vogels 2010

Editie 2010 van Limburgse Vogels bevat 112 pagina's over o.a. 50 jaar kraanvogeltrek; verplaatsingen van Limburgse Grauwe Ganzen; pleisterplaatsen van Kleine Zwanen; trek van de Duinpieper; trend van Roek; overwinterende Grauwe Gorzen en andere akkervogels; topjaar voor Grauwe Klauwier en problemen voor Oehoe en Matkop. Dit alles zoals gebruikelijk opgeluisterd met juweeltjes van foto's.

Bestellen door overmaking van € 14,50 (incl. verzendkosten) op giro 1134234 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap Limburg o.v.v. Limburgse Vogels 2010.

Broedvogelatlas Noord-Holland

In 1990 verscheen een dikke, fraaie en informatieve broedvogelatlas van Noord-Holland. Het driemanschap dat destijds verantwoordelijk was voor deze uitgave, trok twee decen-

nia later opnieuw de kar. Een megaprestatie van Wim Ruitenbeek, Kees Scharringa en Piet Zomerdijk!

Doordat dezelfde methode gehanteerd is als destijds (vaststellen van aan- en afwezigheid per kilometerhok), worden ruimtelijke veranderingen duidelijk. Dat geeft natuurlijk soms een ontluisterend beeld (weidevogels...), soms ook een positief (vele bosvogels). Omdat van het gedeelte benoorden het Noordzeekanaal ook eerdere tellingen beschikbaar zijn (Zomerdijk *et al.* 1971; weliswaar met een andere methode, maar toch), behoort Noord-Holland ontegenzeggelijk tot de wat broedvogels betreft best onderzochte delen van het land.

Het boek omvat ruim 400 pagina's met een fraaie vormgeving en is te bestellen door overmaking van € 29,- (incl. porto) op giro 678363501 t.n.v. Stichting Uitgeverij SVN te Amsterdam o.v.v. Broedvogelatlas. Vul het formulier in op www.vogelwerkgroepennh.nl/inteken.html

Nederlandse Biodiversiteit

Als afsluiting van het Jaar van de Biodiversiteit 2009 verscheen een 510 pag. omvattend boekwerk: de Nederlandse Biodiversiteit (redactie J. Noordijk, R. Kleukers, E. van Nieukerken & A. van Loon). Het verscheen als deel 10 van de welbekende serie Nederlandse Fauna van Naturalis, waar onze Broedvogelatlas uit 2002 deel 5 van was. Ongeveer 100 specialisten geven een beknopt overzicht van wat bekend is van 'hun' onderzoeksobject. Het gaat om liefst 204 groepen, van algen, schimmels, oogdiertjes en korstmossen tot zoogdieren en vogels. In algemene hoofdstukken wordt ingegaan op onderzoek, indeling, patronen en trends, beleid en beheer. De biodiversiteit van de overzeese gebiedsdelen vormt een interessante afsluiter.

Het boek kost in de boekhandel € 49,50 en is o.a. te bestellen via de webwinkel van Naturalis (www.natuurenboek.nl), waar het inclusief portokosten € 56,20 kost.

Vroege start ganzenseizoen?

Niet eerder werd zo vroeg massale aankomst van Kolganzen waargenomen als dit najaar. Trektelposten aangesloten bij het netwerk van www.trektellen.nl meldden vanaf 28 september de eerste vanuit het noordoosten binnekomende vogels, aanvankelijk voornamelijk in het noordoosten van het land maar een dag later ook in het midden en zuiden. Op 3 en 4 oktober stroomde Nederland vol, getuige de 36.000 Kolganzen die op 3 oktober bij de Eemshaven in Noord-Groningen werden geteld en 40.000 bij de stad Groningen een dag later. Tegelijkertijd werd in Friesland de aankomst van grote groepen opgemerkt. Vergeleken met het trekpatroon in voorgaande jaren viel de eerste massale aankomst bijna twee weken vroeger. Dit kwam ook tot uiting bij de watervogeltelling half oktober, waarvan op dit moment online al bijna 300.000 Kolganzen zijn ingevoerd. Het hoogste aantal tot nu toe was 285.000 in oktober 2004, eveneens een seizoen met een vroege start.

Steeds eerder

Dat grote aantallen Kolganzen, en in hun kielzog ook de eerste Toendrarietganzen, tegenwoordig al in oktober in grote aantallen verschijnen, is niet nieuw. Beide soorten arriveren vanaf begin jaren negentig steeds eerder in grote aantallen, iets dat zowel bij de maandelijkse watervogeltellingen (SOVON-Nieuws 21[3]: 15-16) als trektellingen (Limosa 82: 68-78) is vastgesteld. De vroege aankomst en sterke trek op 3-4 oktober 2010 valt samen met een weersomslag in de Russische toendra (vorstinval op 26 september) en een gunstige weersituatie in het Oostzeegebied, die het de ganzen mogelijk maakte op meewind naar onze contreien te vliegen. Ook de massale trek op 7 november (naast Kolgans ook veel andere soorten) viel precies samen met de passage van een front en opklaringen na regen, bij een naar noordoost draaiende wind.

Tussenstops ongeschikter?

Afgaande op de bewegingen van met satellietzenders uitgeruste Kolganzen (www.blessgans.de) blijven Kolganzen tot eind september/begin oktober in de toendra van Noordwest-Rusland pleisteren. Daarna zakken ze naar het zuidwesten af, om ons land na diverse tussenstops in Oost-Europa te bereiken. Eerder is al eens geopperd dat de voedselomstandigheden op die tussenstops verslechterd kunnen zijn door modernisering van de voorheen collectieve landbouwbedrijven, na de politieke omwentelingen sinds begin jaren negentig. De situatie in

Kolganzen over De Horde bij Lopik, 6 augustus 2006. Foto: Arjan Boele

Mecklenburg-Vorpommern in het noordoosten van Duitsland lijkt dit te bevestigen. Afgelopen najaar vertoefden hier extreem weinig ganzen, omdat een groot deel van de stoppelvelden al was ondergeploegd om er wintertrawe in te kunnen zaaien (T. Heinicke). Dit kan verklaren waarom Kolgans en Toendrarietgans zich tegenwoordig al in oktober zo sterk in ons land concentreren.

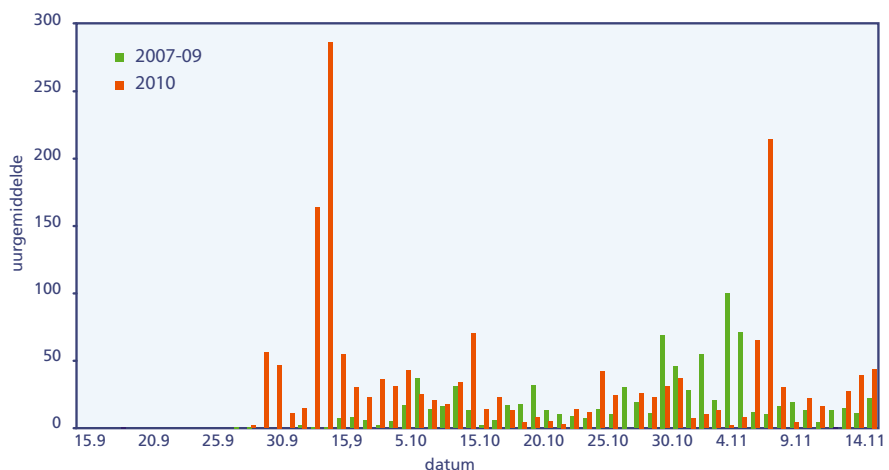
Steeds later

Dat het proces ook andersom kan werken, bewijst de Kleine Rietgans. Deze soort tendert juist naar een latere aankomst en pleistert tegenwoordig nog maar kort in grote aantallen in ons land. In het najaar van 2010 werden tijdens de internationale telling op 31 oktober in Zuidwest-Friesland maar 13.500 Kleine Rietganzen geteld (F. Cottaar). Dit is weliswaar een ruime verdubbeling ten opzichte van de 5500 half oktober bij de maandelijkse watervogeltelling, maar het steekt schril af bij de rond 40.000 die normaliter eind oktober aanwezig zijn. Grote concentraties werden daarentegen in Denemarken geteld (minstens 40.000), alsmede in Midden-Noorwegen (1000). In Denemarken hebben de ganzen goede voedselgebieden op grotere

afstand van hun slaapplekken ontdekt, waar ze minder jachtdruk ondervinden en dus met minder verstoring kunnen foerageren. De veranderende trekstrategie bij Kolgans, Toendrarietgans en Kleine Rietgans laat eens te meer zien dat ganzen flexibel in kunnen spelen op veranderende omstandigheden in hun voedselreinen, en bovendien dat de situatie in Nederland nauw samenhangt met een netwerk van pleisterplaatsen in de flyway.

Kees Koffijberg & Gerard Troost

Figuur 1. Trek van Kolgans tussen 1 september en 15 november, afgeleid van dagelijkse trektellingen op www.trektellen.nl. Weergegeven zijn uurgemiddeldes voor najaar 2010 en najaar 2007-09. Kleine verschillen tussen dagen kunnen verklaard worden door variaties in telspanning.

Tuinvogels tellen gaat door in 2011

Tel ook weer mee

De Nationale Tuinvogeltelling van 23 en 24 januari 2010 werd voor de zevende keer georganiseerd door SOVON en Vogelbescherming Nederland. Het was een zeer succesvolle telling, met bijna 37.000 deelnemers en meer dan een miljoen getelde vogels. Een absoluut record! De top 10 van hoogste aantallen is na te lezen op www.tuinvogeltelling.nl Hierop staat ook het volledige verslag van de telling, met wetenswaardigheden over de tellers maar ook over de soorten. Hieronder alvast een paar opvallende zaken.

Over de tellers

In totaal werden 36.909 tellingen uitgevoerd, met een opmerkelijk hoog aandeel vrouwelijke tellers (53%). Dit is bijzonder, want het gros van de vogeltellingen in Nederland wordt door mannen uitgevoerd. In Noord-Amerika is vogels kijken overigens een echte vrouwenbezigheid. Bijna 1500 mensen voerden meerdere tellingen uit in hun tuin en één enthousiasteling deed gedurende het weekend zelfs negen keer mee.

Over de vogels

Onder de 82 waargenomen soorten bevonden zich enkele krenten die zo'n telling extra

leuk maken. De Halsbandparkiet scoorde met 3291 exemplaren zeer hoog (op een totaal van bijna 10.000 exemplaren tijdens de landelijke slaapplaatstelling van begin januari 2010, zie www.sovon.nl). Ook opvallend goed vertegenwoordigd, ondanks de relatief strenge winter, waren de IJsvogel (92 ex.) en verschillende uilensoorten.

Gemiddeld werden tijdens een telling 8 of 9 soorten waargenomen, waarbij het vermeldenswaard is dat tuinen met minder bestrating (en dus meer groen) gemiddeld één soort meer scoorden dan tuinen met meer dan de helft bestrating.

Uiteraard gaan we ook in 2011 weer massaal de tuinvogels tellen, en wel in het weekend van 22 en 23 januari. Doet u ook (weer) mee? Kijk op www.tuinvogeltelling.nl

Harvey van Diek

SOVON is een vereniging van ruim 7.000 waarnemers. Om de leden inspraak te geven in de vereniging werken we met een Ledenraad als het hoogste besluitvormende orgaan.

Vanuit de 20 SOVON-districten zitten minimaal 1 en maximaal 2 leden in de ledenraad.

Deze ledenraadsleden hebben een duidelijke band met hun eigen regio, maar komen op voor het algemeen belang van de vereniging SOVON.

Belangrijk werk, want zonder de leden en een Ledenraad kan SOVON niet bestaan!

Enkele districten zijn nog onvoldoende bezet. SOVON is daarom op zoek naar

Ledenraadsleden voor de districten Limburg en Noord-Holland Zuid

Voor enkele andere districten zoeken we nog een tweede ledenraadslid, dit zijn Friesland, Noord-Holland Noord, Flevoland, Brabant Oost, Utrecht, de Achterhoek, Grote Rivieren, Zeeland en Zuid-Holland Zuid.

De ledenraad vergadert tweemaal per jaar, waarbij de voorjaarsvergadering gecombineerd wordt met een excursie.

Kortom, het tijdsbeslag is te overzien, je krijgt er wat voor terug en je draagt in belangrijke mate bij aan het welzijn van de vereniging SOVON.

Heb je belangstelling of ken je mogelijke kandidaten, neem dan contact op met Carolyn Vermanen (hoofd communicatie, carolyn.vermanen@sovon.nl) of Adrie Hottinga (bestuur, a.hottinga@planet.nl).

'Maak kennis met SOVON'

Presentatie van VWG's en SOVON; samen op zoek naar nieuwe enthousiastelingen

Lezers van SOVON-Nieuws zijn enthousiaste vogelaars waarvoor onze projecten natuurlijk gesneden koek zijn. Beginnende vogelaars hebben al lol in vogels kijken maar staan soms nog wat huiverig tegen al die telprojecten. Speciaal voor deze groep ontwikkelt SOVON nu een kennismakingsavond, waar in een notendop het hoe en vooral: het waarom van vogelmonitoring wordt geschetst. Doel is om potentieel geïnteresseerden te prikkelen om hun kennis te vergroten en om mee te gaan draaien met onze projecten. Dat willen we graag samen met Vogelwerkgroepen doen. Wij bieden een presentatie aan, verzorgd door iemand van de SOVON-staf. De bedoeling is dat de Vogelwerkgroep op deze avond nadrukkelijk aanwezig is, zodat de aanwezigen een beeld krijgen van de lokale activiteiten én van de direct betrokkenen. Ook kunnen afspraken over een excursie worden gemaakt. Gezamenlijk kunnen we zo nieuwe leden winnen voor de VWG, die vervolgens een bijdrage kunnen leveren aan SOVON-projecten.

Graag komen we in contact met Vogelwerkgroepen die in 2011 samen met ons zo'n avond willen organiseren. We hopen daarbij dat de VWG ook weet hoe de zaal vol te krijgen, bijvoorbeeld door oproepen in de lokale pers en via de eigen leden (suggestie: laat ieder lid een introductie meenemen). Samen met jullie hopen we in 2011 veel mooie avonden te verzorgen!

Belangstelling: neem contact met onze educatief medewerkster Nicole Boeijink, nicole.boeijink@sovon.nl of tel. 024-7410410.

Najaar 2010 vol trektelverrassingen

Iedere herfst heeft wel wat moois in petto voor de trekteller die in staat is om flink wat uren te maken. In sommige najaren is het echter drukker dan in andere en lijkt het niet op te kunnen met de bijzondere fenomenen. Zo'n najaar was dat van 2010, waarin verschillende soorten opvallend vroeg én/of massaal bleken door te trekken. Over de Gaaien valt elders in deze nieuwsbrief wat te lezen, en over Pestvogels vermoedelijk wel in een volgende. Hieronder een greep uit de overige memorabele gebeurtenissen.

Vroege en (plaatselijk) massale trek van Buizerds

De schaarse keren dat we in ons land van min of meer massale buizerd trek mogen genieten, gaat het merendeels om Zweedse vogels. Er bestaat namelijk een duidelijk verband tussen trekgolven in Zweden en bij ons, al ligt het met name aan de wind of de noordelijke trekkers ons land bereiken dan wel ons oostelijk passeren.

De wegtrek van Zweedse Buizerds vindt in hoge mate gekanaliseerd plaats via de uiterste zuidpunt in Falsterbo, waar hij al tientallen jaren nauwlettend wordt bijgehouden. Aantallen en timing leken enigszins voorspelbaar, tot dit najaar! De buizerd trek begon relatief vroeg en leverde op 28-29 september al in totaal 5000 trekkers op. Dit leidde in ons land tot een eerste doortrekkie rond 1 oktober, met als maximum 410 over de Eltenberg in het Montferland. Dat is voor Nederland 10-15 dagen vroeger dan normaal, en in sommige najaren duurt het zelfs tot eind oktober/begin november voordat een mooie stroom op gang komt. Menigeen zal dan ook gedacht hebben dat het nu wel gebeurd was met de trek, maar niets was minder waar.

De vaste tellers in Falsterbo, echt wel wat gewend, konden hun ogen bijna niet geloven op 11 oktober, toen hier liefst 10.071 Buizerds passeerden (er staat een mooi filmpje op YouTube...). Dat was sinds de start van de intensieve dagelijkse tellingen in 1973 nog nooit gebeurd. Trektellers in Nederland die zich al rijk rekenden in het vooruitzicht een graantje van de Zweedse overvloed mee te pikken, kwamen deels bedrogen uit. Deels, want op telpost Oelemars bij Losser, helemaal in de oostpunt van Twente, zeilden op 16 oktober 1075 Buizerds langs! Dat was onverwacht, na een hopeloos verregende ochtend. Vrijwel alle vogels - waaronder een groep (!) van 228 - passeerden tussen 13 en 16 uur. Hoewel die middag ook elders in de oosthelft van Nederland trektellers paraat stonden, werden met uitzondering van het nabijgelegen Haaksbergerveen (477) nergens grote aantallen gezien.

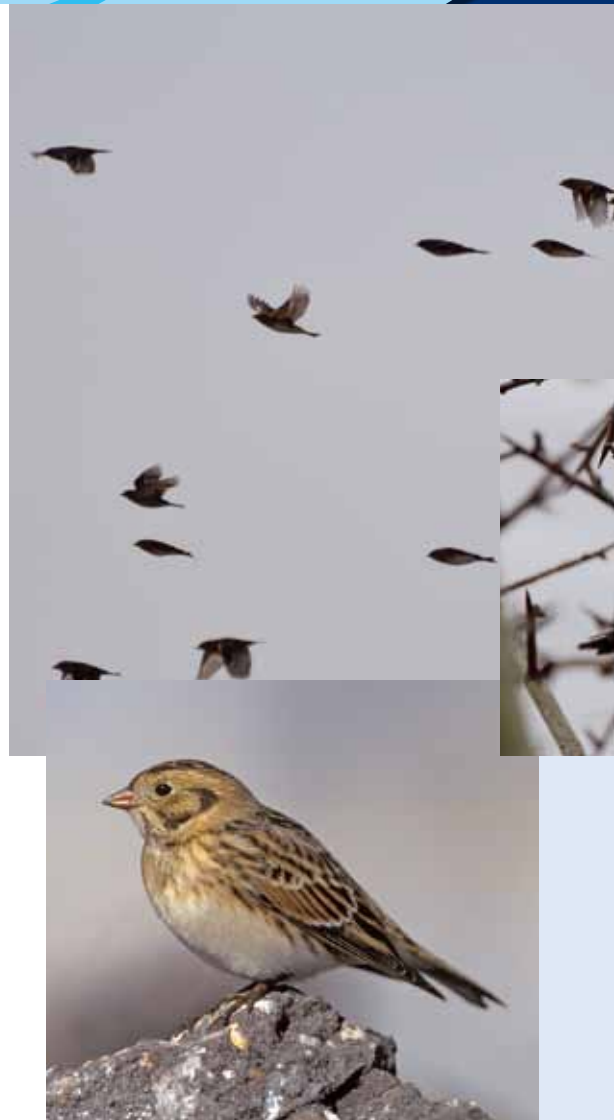
De dag erop, toen tellers gealarmeerd door de Twentse berichten massaal omhoog gingen staren, werden op tal van posten 100-250 Buizerds gezien (en in België tot 350). Heel mooie aantallen, maar niet de verhoopde uitzinnige klapper. Blijkbaar was de hoofdstroom toch net ten oosten van ons land langsegekomen. Een beetje meer oostenwind en het had zomaar anders kunnen zijn! Desondanks zal menigeen tevreden hebben teruggekeken op deze dagen, temeer daar de nodige Rode Wouwen en Ruigpootbuizerds werden meegezogen in het kielzog van de buizerdstroom. Van beide soorten werden er in twee dagen ongeveer 30 bijeengetrekt. Dat is tegenwoordig voor de Ruigpootbuizerd een bijzonderheid en was voorafgegaan door opvallende trek in Falsterbo; dagen met 355 (12 oktober) en 1202 (13 oktober) Ruigpoten zijn ook daar zeldzaam.

Kepen massaal op pad

Een van de eerste trucjes die beginnende trektellers krijgen aangeleerd van meer ervaren geestverwanten, is het onderscheid tussen op grote afstand vliegende Vinken en Kepen. Een eenzame Keep in een groep Vinken begin oktober zal vaak worden gemist als hij niet roept. Wanneer de Kepen echter vanaf half oktober in soorteigen groepen gaan vliegen, wordt het onderscheid gemakkelijker: Kepen vliegen sneller en vooral ook in dichtere groepen.

Het jaarlijkse voorkomen is sterk wisselend, waarbij het al dan niet aanwezig zijn van voedsel (o.a. beukennotjes) in het noorden van belang is. In sommige jaren kunnen Kepen zich massaal verplaatsen, al is het niet gezegd dat ons land daar altijd wat van merkt. Zo hoeven winters waarin miljoenen Kepen in Midden-Europa verblijven niet perse samen te vallen met massale doortrek in Nederland.

Dit jaar werden de trektellers echter getraakteerd op prachtige zwermen Kepen. Dat was vooral te merken langs de Hollands-Zeeuwse kust (stuwing) en in het oosten en midden van het land, met een voorkeur voor beboste gebieden. Blijkbaar mijden de vogels

Links: IJsgors op najaarstrek.
Foto: Hans Gebuis

Rechts: Witkopstaartmees,
12 november 2010 Katwijk aan Zee.
Foto: René van Rossum

de voor hen onaantrekkelijke open gebieden, of vliegen ze er loeihog overheen. Het trekverloop was normaal, met half oktober al fraaie aantallen en de piek eind oktober/begin november. In die periode werden achttien dagtotalen van meer dan 3200 Kepen behaald. De locaties lagen ditmaal vooral langs de oostgrens, zoals op De Hamert bij Bergen Lb (max. 7939 op 30 oktober), de Engbertsdijkvenen in Twente (5031 op 23 oktober) en Zweefvliegveld Malden Gld (4020 op 30 oktober). Dat er ook stevige aantallen westelijker langstrokken, maar dan op stuwingsplaatsen, bewijzen tellingen op Ketelbrug/Kamperhoek (5186 op 26 oktober). Langs de Hollands-Zeeuwse kust waren de aantallen niet veel hoger (max. 6020, Westkapelle 25 oktober); in 1995 en 1997 zijn hier wel eens dagtotalen van 10.000-15.000 behaald.

Op het moment van schrijven (half november) hoeft de trek nog niet voorbij te zijn: een late staart is bij Kepen niet ongewoon. Of

Witkopstaartmezen

Staatmezen met witte koppen zijn in Nederland niet zeldzaam. Tussen onze broedvogels bevinden zich enkelingen met een vrijwel witte kop. *Vrijwel*, want er zijn altijd wel wat donkere veertjes te vinden. Zuivere Witkopstaartmezen afkomstig uit Noordoost-Europa (ondersoort *Aegithalos caudatus caudatus*) zijn lastig te herkennen (zie overzichts-artikel in Dutch Birding) maar bovenal zeldzaam. Slechts enkele malen werden groepjes gezien die volledig uit witkoppen bestonden, iets dat sterk op een noordoostelijke herkomst wijst.

Dit najaar echter doken ze verrassend vaak op. Vanaf half oktober werden vooral op de Waddeneilanden en langs de Hollandse Kust, maar ook wel in het binnenland, groepjes opgemerkt die uitsluitend uit witkoppen bestonden, iets dat sterk op een scherpe afscheiding tussen een witte nek en een zwarte rug. Het ultieme bewijs van een oostelijke oorsprong kwam met de ringmelding van een vogel uit Litouwen, die op 2 november in de Groote Peel werd teruggevangen samen met 12 ongeringde Witkopstaartmezen. Dit correspondeert mooi met berichten uit Estland, waar deze herfst alleen al door Trinus Haitjema bijna 500 Witkopstaartmezen werden geringd. Hij wist te vermelden dat de honderden terugmeldingen van in het verleden in Estland geringde Witkopstaartmezen nooit wettelijker dan de noordkust van Polen kwamen. Dat sommige vogels dus tot ons land doordringen, is bijzonder. De influx bestrijkt overigens een zeer ruim gebied en is niet alleen naar het westen gericht, maar ook naar het zuiden. Witkopstaartmezen werden gemeld tot diep in Frankrijk (Nice), Noord-Italië (Venetië) en de zuidelijke Oekraïne. Sommige vogels moeten een zeer oostelijke oorsprong hebben, gezien de terugvangst in Litouwen van een vogel die op 600 km ten oosten van Moskou was geringd (forumdiscussie op www.waarneming.nl). Het mogen onbeholpen vliegers lijken, die Witkopstaartmezen, maar ze weten blijkbaar wel enorme afstanden af te leggen. Een reis die niet zonder gevaren is. De trektellers van de Loozerheide bij Weert zagen hoe een Witkopstaartmees gegrepen werd door een Sperwer, terwijl het groepje bezig was open terrein te overbruggen!

Kepen op najaarstrek,
9 oktober 2010 Rottumeroog.
Foto: Erwin Goutbeek

er ook behoorlijke aantallen blijven hangen (daar lijkt het overigens nog niet op), zal blijken uit het Punt-Transect-Tellingproject. En zouden ze in het voorjaar via dezelfde weg terugvliegen of verder oostelijk? Kortom: gaan we in het voorjaar weer genieten van dichte kepenwolken of zit dat er niet in?

IJsgorzen: vroeg en veel

In de beginjaren van de Landelijke Werkgroep Vogel Trektellen (LWVT), eind jaren zeventig en begin jaren tachtig, was de IJsgors een soort voor de specialist. De kenmerkende maar onopvallende roepjes waren lang niet bij iedereen bekend. Dit veranderde vanaf de jaren negentig door een steeds betere geluidenkennis bij trektellers, sterk in de hand gewerkt door nieuwe determinatieliteratuur en gemakkelijk beschikbare geluidsopnamen. Dat leidde tot een groter aantal telposten waar IJsgorzen werden gemeld. De aantallen gingen er echter niet op vooruit, integendeel: op telposten waar men reeds lang vertrouwd was met deze soort, werden er steeds minder gezien, iets dat bevestigd werd vanuit de al tientallen jaren bezette ringstations in de duinstreek. Een en ander zou te maken kunnen hebben met een grootschalige verandering in overwinteringsgebied en trekbaan, iets waarover al eerder (maar toen in positieve zin) gespeculeerd was.

Najaar 2010 bracht een verrassing. De eerste IJsgorzen werden al buitengewoon vroeg vastgesteld, vanaf 28 augustus. Dit werd korte tijd later gevolgd door de aankomst van tientallen vogels, iets dat zich in oktober voortzette. Een spectaculaire nieuwe golf deed het noorden van het land vanaf half november aan, met op 20 en 21 november meer dan 1000 pleisterende IJsgorzen op de Groninger Noordkust.

Het is aannemelijk dat de eerste vogels van Groenland afkomstig waren. Er werd namelijk een ware influx vastgesteld die zich verplaatste van IJsland naar de Britse kusten (vooral westzijde), Noord-Ierland, Bretagne en doordrong tot Noordwest-Spanje. De Britten werden vanaf 24 augustus getraakteerd op prachtige groepen, waaronder een van 350 op de Shetlands.

Bij ons doken verreweg de meeste IJsgorzen traditioneel op in het Waddengebied en langs de Hollands-Zeeuwse kust. Prachtige aantallen werden geteld op de Eemshaven Gr (116 op 21 november), Westkapelle Zl (70 op 22 oktober), Breskens Zl (55 op 2 oktober) en de Noordkaap Gr (53 op 28 september). We moeten tot 1988 en 1993 teruggaan – en dat bij een sterk toegenomen waarneemintensiteit – om vergelijkbare aantallen te vinden (max.

102 op 29 september 1993 Katwijk ZH). In het binnenland waren de aantallen zoals gebruikelijk vele malen kleiner en ging het veelal om een enkele vogel per ochtend (max. 17 op 7 november over de Westzanerpolder NH en 12 op 9 oktober Tafelbergheide-Huizen NH). Maar toch: voor menige oudgediende vormde dit de eerste binnenland-IJsgors sinds jaren.

Tot slot

Het vormt een geliefd gespreksonderwerp bij vogelaars: waar komen die grote aantallen vandaan, en hoe zijn ze te verklaren. Het zal allemaal wel te maken hebben met voedsel(gebrek) in de herkomstgebieden in combinatie met (hoge) aantallen en specifieke weersituaties, maar in feite valt er nu nog niets over te zeggen. Niet alle vogelsoorten waren dit najaar overigens in bijzondere aantallen aanwezig. Zo verbleken de 142.000 door de trektellers in oktober genoteerde Koperwieken bij de 1,6 miljoen in 2006. Ook soorten als Veldleeuwerik, Boomleeuwerik en Grote Gele Kwikstaart lijken bepaald geen topjaar te hebben gehad.

Genoeg voer voor speculatie dus. Zelf grasduinen in de dagelijkse trektellijsten, leuke kaartjes en grafiekjes samenstellen of lijstjes van dagrecords bekijken? Kijk daarvoor op www.trektellen.nl.

Fred Hustings, Arjan Boele & Gerard Troost

Meer lezen

- Jansen J.J.E.J. & Nap W. 2008. **Identification of White-headed Long-tailed Bushtit and occurrence in the Netherlands.** Dutch Birding 30: 293-308.
- Schekkerman H. 1989. **Herfsttrek en biometrie van de IJsgors *Calcarius lapponicus* te Castricum.** Limosa 62: 29-34.
- Schoppers J. 2002. **Najaarstrek van roofvogels over de Eltenberg 1996-2001.** Rapport VWG Arnhem e.o. 2002/1.
- van Winden E. 2006. **IJsgorzen in Nederland, als sneeuw voor de zon.** SOVON-Nieuws 19(4): 7-8.
- www.falsterbofagelstation.se

Limosa 83-3/83-4

Artikelen:

- De betekenis van het hamsteren van walnoten en eikels voor Roeken
- Overleving en dispersie van Nederlandse Steenuilen op grond van 35 jaar ringgegevens
- Watervogels en steltlopers langs de Friese IJsselmeerkust 1975-2000
- Voedsel van Oehoe
- Terreingebruik Purperreiger
- Nestkastselectie van slapende Koolmezen
- Trekkende Grote Gele Kwikstaarten in Zuid-Holland
- Hybride Zwarte x Bonte Kraai

Limosa 83-4 zal naar verwachting begin volgend jaar verschijnen en bevat onder andere artikelen over:

- Broedbiologie van Zilver- en Kleine Mantelmeeuwen op Texel 2006-2010 (C.J. Camphuysen & A. Gronert)
- Waarom vliegen vogels in zwermen en formaties (A. Streefkerk)
- Monitoring van ganzen op slaapplaatsen in Friesland (R. Kleeftra)

Redactieadres: Romke Kleefstra, SOVON, Posthoornsteeg 1C, 8911 AS Leeuwarden, romke.kleefstra@sovon.nl

Leden van de Nederlandse Ornithologische Unie (NOU) ontvangen Limosa en Ardea automatisch, neem contact op met Erwin de Visser, nou ledenadmin@gmail.com (www.nou.nl).

Leden van SOVON kunnen een combi-abonnement afsluiten voor Limosa, neem contact op met info@sovon.nl.

BirdingBreaks.nl

Individuele én groepsreizen

ONS REISPROGRAMMA 2011 IS UIT! MET ONDER MEER: 7 SPECIALE FOTOREIZEN, EN... NIEUW IN 2011: 5 CRUISES NAAR ONDER MEER ANTARCTICA! KIJK SNEL OP ONZE WEBSITE VOOR HET OVERZICHT EN VRAAG ONZE NIEUWE REISGIDS 2011 AAN. HIERONDER EEN SELECTIE VAN ONZE REIZEN.

BESTEMMING CRUISES	DURE	VERTREK	PRIJS
Antarctica en Weddellzee	12 dagen	4 mrt 2011	va 5090
West-Afrika Pelagic	9 dagen	3 mei 2011	va 990
30% KORTING Atlantic Odyssey	31 dagen	26 mrt 2011	va 3995
30% KORTING N-Atlantische cruise	13 dagen	10 jun 2011	va 1625
GROEPSREIZEN BUITENLAND			
Costa Rica	16 dagen	1 februari 2011	3295
Sri Lanka	16 dagen	1 februari 2011	2995
Ethiopië	16 dagen	24 februari 2011	2695
Spanje, Extremadura en Coto Donana	10 dagen	4 maart 2011	1675
Ecuador	16 dagen	9 maart 2011	3745
Syrië, op zoek naar de Steppiekievit	11 dagen	11 maart 2011	1895
Panama	15/20 dagen	18 maart 2011	3495/4345
Eilat, paradijs voor trekvogels	8 dagen	24 maart & 1 april 2011	1495
Marokko, Hoge Atlas, Sahara en kust	11 dagen	3 april 2011	1845
Egypte	12 dagen	4 april 2011	2395
Lesbos, vogeleiland 1	8 dagen	22 april 2011	1345
Bulgarije	9 dagen	29 april 2011	1495
Kazachstan	13/16 dagen	5 mei 2011	2945/3745
Zuid-Turkije	11 dagen	5 mei 2011	1795
Georgië	11 dagen	5 mei 2011	2195
Spanje, Extremadura	8 dagen	7 mei 2011	1345
China, Beldahe en Happy Island	14 dagen	8 mei 2011	2675
Roemenië Donaudelta	8 dagen	17 of 31 mei 2011	1395
Finland, Lapland en Varangerfjord	10 dagen	30 mei 2011	2395
China, Sichuan en Tibet	16 dagen	10 juni 2011	3195
IJsland	8 dagen	13 juni 2011	1995

Meer informatie? Kijk op www.birdingbreaks.nl, info@birdingbreaks.nl of bel met Ed Opperman of Laurens Steijn 020 7792030.

HET KLEINE REISCOLLECTIEF

kleinschalig verantwoord vertrouwd

Vogelreizen 2011

Polen , Biebrza en Bialowieza	29-4	6-5	13-5
Hongarije , Bükk-Tisza-Hortobágy			22-4
Roemenië-Hongarije , Donaudelta en Kis-Balaton			22-4
Kirgizië , Issyk-Kul en Son-Kul			10-6
Zweden , Falsterbo			11-9
Hongarije , Kraanvogelspektakel			15-10

Natuur-, Wandel- en Kanoreizen

Polen , natuurwandelreis Noordoost Polen	6-5	5-8
Polen , kanoreis Czarna Hancza		13-5
Polen , wandelkanoreis Biebrza en Bialowieza	28-5	15-7

ook voor individuele reizen, dag-excursies en maatwerk

info@hkrc.nl www.hkrc.nl 085-7853820

Nationale Tuinvogeltelling

22 en 23 januari 2011

Doe ook mee!

Ga naar www.tuinvogeltelling.nl

In samenwerking met SOVON
Vogelonderzoek Nederland

Vogelbescherming
NEDERLAND

VOGELBOEKEN

De specialist in vogelboeken met méér dan 2500 titels op voorraad.

Raadpleeg onze catalogus op internet:
site: www.birdbooks.nl

De Oldhorst, Zuiderzeestraatweg 415
8091 PA Wezep

tel. 0525-631139
E-mail: birdbooks@introweb.nl

het Internationale
Vogelboeken
Verzandhuis

BLUE ELEPHANT

Nieuwe bestemmingen

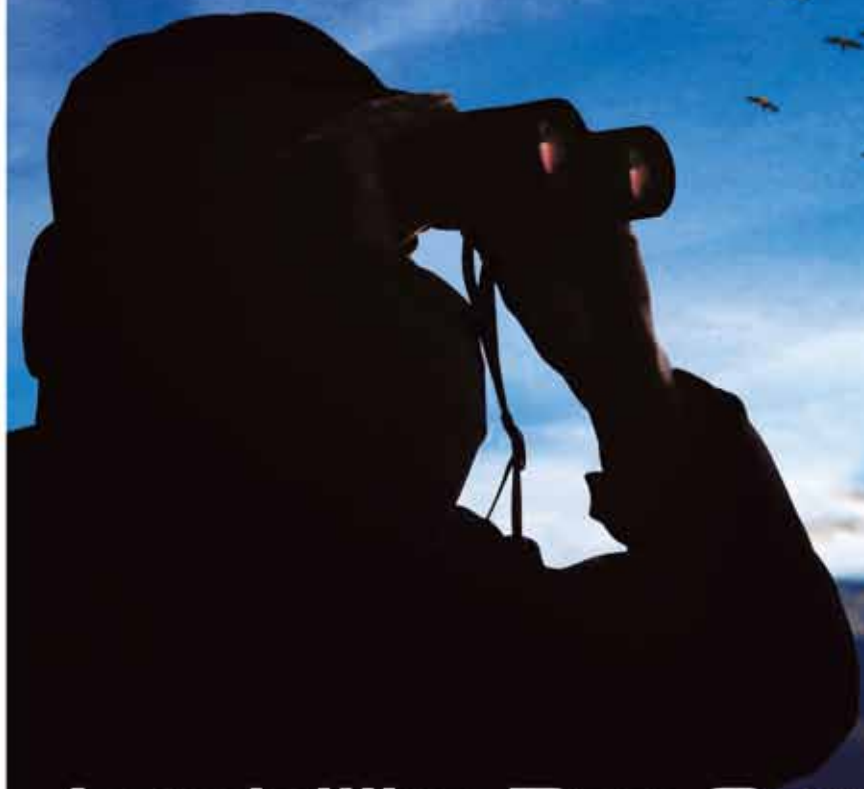
Yunnan
Oeganda
Tanzania
India

Enjoy the beauty of nature
travel the world

www.blue-elephant.nl

T 0599-565124
M 06-54261272
E info@blue-elephant.nl

De ultieme visuele beleving

Landelijke Dag Sovon gemist?

Kijk voor een overzicht van al onze dealershows en evenementen op www.zeissverrekijkers.nl

Observeren zonder compromis

Ook onder grillige weersomstandigheden moet een kijker voortdurend betrouwbaar functioneren.

Voor de veeleisende gebruiker staan de Victory FL verrekijkers daarom al lange tijd synoniem voor optische en mechanische topkwaliteit met een onovertroffen briljant en helder beeld en de hoogste lichttransmissie (tot 95%).

Door toepassing van glasvezelversterkt kunststof en aluminium zijn Victory FL verrekijkers de lichtste kijkers in de A-klasse: 755 gr. voor de 8x42 FL en 765 gr. voor de 10x42 FL.

afb: Victory 8x42 T* FL

Victory FL

Technolyt
Industrieweg 35
1521 NE Wormerveer
T 075 6474547
E info@technolyt.nl
www.zeissverrekijkers.nl

We make it visible.

BRILJANT, ROBUUST, ERGONOMISCH

SLC 42 HD. DE KLASSIEKER, GEWOONWEG PERFECT

De fluoridehoudende HD-lenzen garanderen scherpe contrasten en een briljant beeld in natuurlijke kleuren. Naast de verbeterde coatingtechnologie biedt de SLC 42 HD een groot gezichtsveld en een nieuw scherpstelmechanisme.

NIEUW SCHERPSTELMECHANISME

voor eenvoudig en precies scherpstellen

HOOGWAARDIGE HD-OPTIEK

voor de hoogste kleurechtheid, perfecte contrasten en een uitstekende transmissie

BIJZONDER COMPACT EN ROBUUST

door een geoptimaliseerde ergonomie en lichte magnesiumbehuizing

SEE THE UNSEEN
WWW.SWAROVSKIOPTIK.COM

SWAROVSKI OPTIK BENELUX
Verwelkomingsstraat 17, B-1070 Brussel
Tel. 0800/022 19 63, Fax 0800/022 13 93 (Nederlandse nummers)
info@swarovskioptik.be

SWAROVSKI
OPTIK

Contributie 2011

Goed nieuws voor alle leden: u hoeft niets te doen!

De contributie voor het normale lidmaatschap blijft ook voor 2011 € 12,00 (organisaties en VWG's betalen € 20,-). Geen geld als je bedenkt dat je daarvoor viermaal dit informatieve tijdschrift SOVON-Nieuws en de Vogelbalans ontvangt. Het pluslidmaatschap blijft ook al hetzelfde: € 27,50, dan ontvangt u er nog eens viermaal Limosa in het jaar bij (ook al zo'n prachtblad!). En in de webwinkel levert zo'n lidmaatschap ook nog eens een fijne korting op.

De contributie voor het nieuwe jaar wordt binnenkort van je rekening afgeschreven indien je ons gemachtigd hebt tot automatische incasso. Je hoeft hier niets voor te doen. Betaal je altijd per acceptgiro of d.m.v. overmaking dan hoef je nu ook nog niets te doen: de contributiebrief met acceptgiro wordt met het eerste nummer van 2011 verstuurd. Twijfel je of je een machtiging hebt afgegeven of dat je per acceptgiro betaald? Neem dan even contact op met het SOVON-kantoor: tel. 024 - 7410 410 of info@sovon.nl.

Veldstudiecentrum Huize Wylerberg iets voor u?

Nadat we ons legendarische pand in Beek-Ubbergen in maart 2010 verlieten, is het allerminst stil geworden op de Nijmeegse stuwwal. Half april gingen de deuren open van Veldstudiecentrum Huize Wylerberg en sindsdien werden er de nodige workshops of lezingendagen georganiseerd. Daarnaast vinden er op regelmatige basis, bijna wekelijks, vergaderingen plaats.

Enkele noemenswaardige activiteiten van de afgelopen maanden:

- in mei kwamen zo'n 40 aspirant-vogelaars af op de eerste landelijke dag voor jonge vogelaars, die onder leiding stond van Nico de Haan;
- in september volgden zes beginnende natuurfotografen een fotografieworkshop in en rond het Veldstudiecentrum;
- tijdens de Open Monumentendagen half september konden we - ondanks het beroerde weer - tientallen bezoekers verwelkomen die nu wel eens met eigen ogen wilden zien wat er van het pand en

omgeving geworden was. Ondertussen kregen ze uitleg over de roemrijke historie van het pand;

- in oktober konden we een groep van meer dan 100 jongeren verwelkomen in het kader van een voorlichtingsdag. Zo'n grote groep hadden we nog niet eerder gehad en dankzij het toen stralende weer kon menigeen op het terras een luchtje scheppen.

Inmiddels is er ook het een en ander aan de aankleding gedaan. Zo hangen er natuurfoto's, voornamelijk gemaakt in de directe omgeving, en zijn er enkele opgezette vogels tentoongesteld die met een beetje geluk rond het pand te zien zijn.

Nieuwsgierig geworden?

Kijk voor meer informatie op www.huize-wylerberg.nl en/of neem contact op met Renate Eertink, renate.eertink@sovon.nl of via 024-7410400.

Vrijwilliger van het jaar 2010

Op de Landelijke Dag werd Harry van Vught als vrijwilliger van het jaar 2010 gehuldigd (zie foto). We hopen in het volgende SOVON-Nieuws daar meer aandacht aan te besteden. Bij de lezing over Thuis in het veld heeft Will van Berkel uit Lieshout de vragen het best beantwoord. Hij was bovendien de enige die de Roerdomp op het juiste moment de eerste keer hoorde hoempen. Hij ontvangt van elk van de door Henk Meeuwssen geproduceerde cd's een exemplaar.

Harry van Vught ontvangt als kersverse vrijwilliger van het jaar 2010 uit de handen van Frank Saris een prachtig schilderij. Foto: Peter Eekelder

